

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ**

**ΚΟΙΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»**

**Η οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα της κρίσης:
Πως επηρεάστηκαν οι κλάδοι της οικονομίας την
τελευταία δεκαετία.**

ΠΗΓΗ ΘΗΒΑΙΟΥ

Κόρινθος, Δεκέμβριος 2018

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
FACULTY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL STUDIES AND
INTERNATIONAL RELATIONS
MASTER PROGRAM IN “ GLOBAL POLITICAL
ECONOMY”

**The Economic Growth in Greece during the crisis :
How the sectors of the economy have been affected
the last decade.**

PIGI THIVAIIOU

Corinth, December 2018

Περίληψη

Η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών έχει σημαδέψει αναμφίβολα την ελληνική οικονομία. Πλέον ύστερα από σχεδόν μια δεκαετία οικονομικής αστάθειας, η ελληνική οικονομία παρουσιάζει κάποιες ενδείξεις ανάκαμψης. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναδείξει τις τάσεις που παρουσίαζαν οι κυριότεροι παραγωγικοί κλάδοι της ελληνικής οικονομίας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Αρχικά γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση των βασικών εννοιών μακροοικονομίας με την εργασία να περιγράφει το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν αφού αποτελεί βασικό δείκτη της. Επίσης, παρουσιάζεται η οικονομική κρίση και οι κυριότεροι παραγωγικοί κλάδοι της ελληνικής οικονομίας με σκοπό να αποκτήσουμε μια καλή εικόνα για το πώς η ελληνική οικονομία μπορεί να βρεθεί εκ νέου σε δρόμο ανάκαμψης. Για την μελέτη των επιμέρους κλάδων της ελληνικής οικονομίας αξιοποιούνται στοιχεία που έχουν προκύψει μέσω ερευνών που προκύπτουν από αρμόδιες Αρχές για την παροχή στατιστικών στοιχείων όπως για παράδειγμα σε εγχώριο επίπεδο η ΕΛΣΤΑΤ όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο όπως η Eurostat. Το κύριο συμπέρασμα από την έρευνα που διεξήχθη είναι πως η συνολική πολιτική όσο και τα συνακόλουθα μέτρα που έχουν έως ώρας ληφθεί τόσο σε εγχώριο κυβερνητικό πλαίσιο όσο και σε επίπεδο τρόικας (Ε.Ε. & ΕΚΤ & ΔΝΤ) δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα που θα οδηγούσαν τη χώρα σε μια ταχεία και καθαρή έξοδο από την οικονομική κρίση. Οι μεταρρυθμίσεις που έχουν εφαρμοστεί έχουν επιφέρει εκτός από κάποια μείωση σε δείκτες και κάποια μη ευνοϊκά αποτελέσματα όπως είναι η αποτυχία ανάσχεσης της ανεργίας και της πτώσης του ΑΕΠ, η εξακολουθητική παρουσία μεγάλου δημοσίου χρέους και η μη πλήρης και σταθερή ανάκαμψη της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Abstract

The economic crisis of the past few years, has marked undoubtedly the Greek economy. After almost a decade of economic instability, the Greek economy shows some signs of recovery. The assignment's aim is to highlight the trends of the major productive sectors of the Greek economy during the period of the economic crisis. Initially, there is a theoretical approach of the basic meanings of macroeconomics, with the assignment to describe of Gross National Product since it is the key of macroeconomic rate. Also, there is a description of the economic crisis and the major productive sectors of the Greek economy in order to understand how the Greek economy can once again follow a recovery path. For the study of the various sectors of the Greek economy, research data from various Statistical Authorities are used such as Eurostat and the Hellenic Statistical Service. The main conclusion of our research is that the measures that have been taken so far by the government and the partners of Europe, plus the International Monetary Fund didn't have the expectantly results that would lead the country into a rapid escape from the economic crisis. The reforms that have been applied, have brought besides the decrease in some rates, some harmful results like the failure of halting the unemployment rate and the GDP decline, high government debt, plus incomplete and unsteady recovery of the companies' business.

Περιεχόμενα

Περίληψη	1
Abstract	2
Κατάλογος πινάκων	5
Κατάλογος διαγραμμάτων	6
Εισαγωγή.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Οικονομικοί κύκλοι.....	8
1.1 Εισαγωγή	8
1.2 Χαρακτηριστικά φάσεων οικονομικού κύκλου.....	9
1.3 Παράγοντες που οδηγούν από την ύφεση στην ανάκαμψη.....	11
1.4 Παράγοντες που οδηγούν από την άνοδο στην κρίση	12
1.5 Ανακεφαλαίωση	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν	13
2.1 Εισαγωγή.....	13
2.2 Ορισμός ΑΕΠ.....	14
2.3 Η μέτρηση του ΑΕΠ.....	14
2.4 Ανακεφαλαίωση	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο Ανάλυση του ΑΕΠ για το 2010 ως σήμερα ...	18
3.1 Εισαγωγή.....	18
3.2 Εξέλιξη ΑΕΠ.....	18
3.3 Ανακεφαλαίωση	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο Βασικοί κλάδοι οικονομίας κατά την κρίση ..	21
4.1 Εισαγωγή.....	21
4.2 Βασικοί κλάδοι ελληνικής οικονομίας	21
4.3 Η ελληνική οικονομική κρίση.....	32
4.4 Η επίδραση του Τριμερή Μηχανισμού Στήριξης.....	37

4.5 Ανακεφαλαίωση	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο Συμβολή σε απασχόληση και επιχειρηματικότητα ανά κλάδο.....	39
5.1 Εισαγωγή.....	39
5.2 Ναυτιλία.....	39
5.3 Τουρισμός.....	43
5.4 Βιομηχανία.....	46
5.5 Οικοδομική δραστηριότητα.....	48
5.6 Ανακεφαλαίωση	51
Συμπεράσματα & Προτάσεις	51
Βιβλιογραφία	56

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 3.1: Δημόσιο χρέος ως προς το ΑΕΠ (Πηγή: EUROSTAT, 2017)	19
Πίνακας 4.1: Στατιστικά στοιχεία ναυτιλίας 2009- 2017 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017) ..	233
Πίνακας 4.2: Ανέγερση νέων κατοικιών (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017)	31

Κατάλογος διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1.1: Φάσεις οικονομικού κύκλου (Πηγή: Κώττης, 2008).....	9
Διάγραμμα 3.1: ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές (Πηγή: ΕΣΥΕ, 2017).....	20
Διάγραμμα 4.1:Χωρητικότητα εμπορικών στόλων ανά χώρα (Πηγή: UNCTAD, 2016)	24
Διάγραμμα 4.2 : Αφίξεις ανά τρίμηνο 2005-2017 (Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, 2018)	26
Διάγραμμα 4.3: Συνολική αξία πωληθέντων προϊόντων (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017).....	29
Διάγραμμα 4.4: Αύξηση ποσοστού ανεργίας (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018)	34
Διάγραμμα 4.5:Μείωση τελικής καταναλωτικής δαπάνης (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018).....	35
Διάγραμμα 4.6:Μηνιαίος δείκτης Οικονομικού κλίματος (Πηγή: EUROSTAT, 2018)	36
Διάγραμμα 5.1: Απασχόληση στην ναυτιλία (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017).....	40
Διάγραμμα 5.2: Έσοδα απασχόλησης στην ναυτιλία (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017).....	41
Διάγραμμα 5.3: Αξία θαλάσσιων μεταφορών (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017)	42
Διάγραμμα 5.4 : Απασχόληση στον τουρισμό (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017)	44
Διάγραμμα 5.5 Έσοδα ανά τρίμηνο τουριστικού κλάδου (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018)	45
Διάγραμμα 5.6: Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017)	47
Διάγραμμα 5.7:Νέες & επεκταθείσες βιομηχανικές μονάδες (Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, 2018).....	48
Διάγραμμα 5.8 Οικοδομική δραστηριότητα (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018).....	50

Εισαγωγή

Μέσω της παρούσας εργασίας παρουσιάζονται οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία καθώς και η προσπάθεια που πραγματοποιείται από τους επιμέρους κλάδους να ανακάμψουν. Παράλληλα, παρουσιάζονται οι αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας οι οποίες εμποδίζουν την Ελλάδα να εισέλθει στην ανάπτυξη και προτείνονται λύσεις για να ξεφύγει η χώρα από την υφιστάμενη κατάσταση.

Συνεπώς, σκοπός της διπλωματικής μου εργασίας είναι η περιγραφή της διαδρομής των βασικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης μέσω της βιβλιογραφικής μεθόδου με πληροφορίες από διάφορες μελέτες, άρθρα και βιβλία μακροοικονομίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφεται η συμπεριφορά μιας οικονομίας καθώς διέρχεται μέσα από φάσεις οικονομικής ανάκαμψης αλλά και οικονομικής καθόδου ως θεμελιώδους μέρους της οικονομικής θεωρίας που προσπαθεί να εξηγήσει την συμπεριφορά των οικονομιών. Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στην αναλυτική περιγραφή του Ακαθαρίστου Εθνικού Προϊόντος αφού αποτελεί το βασικό οικονομικό μέγεθος που χρησιμοποιείται για την αξιολόγηση της πορείας μιας οικονομίας. Ειδικότερα στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, η πορεία του ΑΕΠ αντανακλά ξεκάθαρα την κατάστασή της. Το τρίτο κεφάλαιο περιγράφει την συμπεριφορά του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας ανά κλάδο από το 2010 μέχρι σήμερα. Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με τους κυριότερους παραγωγικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, οι οποίοι μπορούν να παρουσιάσουν σημαντική αύξηση. Ακολούθως στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται σε επίπεδο κλάδου η εξέλιξη της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας και αποτυπώνονται τα συμπεράσματα της αξιολόγησης των παραπάνω.

Αναφορικά με τη συνεισφορά της παρούσας διπλωματικής, έγκειται στο γεγονός ότι παρέχει ολοκληρωμένη εικόνα για την εξέλιξη των οικονομικών δρώμενων στην Ελλάδα κατά την διάρκεια της κρίσης και γίνονται ευδιάκριτες για τον αναγνώστη οι δυναμικές που αναπτύσσονται μέσα στην ελληνική οικονομία καθ' όλη τη φάση της ύφεσης.

Κεφάλαιο 1ο Οικονομικοί κύκλοι

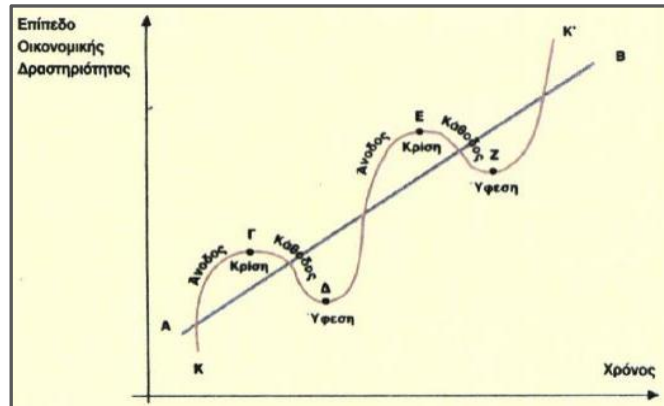
1.1 Εισαγωγή

Η οικονομία μιας χώρας διαχρονικά δεν παραμένει σταθερή αλλά αντιθέτως παρουσιάζει διακυμάνσεις. Τα ιστορικά δεδομένα κάθε οικονομικού κλάδου εμφανίζουν μεταβολές που σαφώς καταδεικνύουν το διαφορετικό γενικό επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας σε μια χώρα. Δηλαδή, αν πάρουμε τα στοιχεία παραγωγής ή της απασχόλησης ή οποιασδήποτε άλλης δραστηριότητας μιας χώρας, θα παρατηρήσουμε ότι τα στοιχεία αυτά παρουσιάζουν είτε μεγάλες είτε μικρές μεταβολές.

Οι μεταβολές ονομάζονται οικονομικοί κύκλοι με βασικό χαρακτηριστικό τους είναι ότι παρουσιάζουν μια συστηματική κυκλικότητα. Δηλαδή, οι κύκλοι είναι επαναλαμβάνονται αλλά χωρίς την ίδια ένταση και διάρκεια. Κατά την διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου μια οικονομία διέρχεται από κάποια στάδια τα οποία παρουσιάζουν περιοδικότητα και ονομάζονται φάσεις του οικονομικού κύκλου. Υπάρχουν φάσεις με έντονη οικονομική δραστηριότητα όπως η φάση της ανόδου, ενώ αντίστοιχα υπάρχουν περίοδοι χαμηλής οικονομικής δραστηριότητας, όπως η φάση της καθόδου ή της ύφεσης. Στο Διάγραμμα 1.1 απεικονίζονται αναλυτικά οι κύριες φάσεις ενός οικονομικού κύκλου (Κώττης: 2008, σελ. 29-30).

Διάγραμμα 1.1

Φάσεις οικονομικού κύκλου

Πηγή: Κώττης, 2008

Επιπλέον, στο Διάγραμμα 1.1 αποτυπώνεται η πορεία μιας οικονομίας διαχρονικά. Πιο συγκεκριμένα, ο κάθετος άξονας απεικονίζει το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας και ο οριζόντιος άξονας απεικονίζει την διάσταση του χρόνου. Η γραμμή AB παριστάνει την γενική μακροχρόνια ανοδική τάση ου παρουσιάζει μια οικονομίας. Αντίθετα η γραμμή ΚΓΔΕΖΚ' απεικονίζει την έννοια των διακυμάνσεων της ανόδου και της καθόδου. Διευκρινίζεται ότι το πέρασμα από την φάση της ανόδου στην φάση της καθόδου αντίστροφα μπορεί να διαφέρει τόσο ως προς την ένταση όσο και ως προς την χρονική διάρκεια καθώς είναι διαφορετική η δυναμική των παραγόντων που επιδρούν στην διαμόρφωση των τάσεων μέσα σε μια οικονομία.. Παρόλα αυτά, σε κάθε περίπτωση όπως αυτό φαίνεται υπάρχει αλληλουχία με τις φάσεις. Έτσι, από το σημείο της καθόδου ως την άνοδο, κάθε οικονομία περνάει από το σημείο της ύφεσης (Κώττης: 2008, σελ. 33-34).

1.2 Χαρακτηριστικά φάσεων οικονομικού κύκλου

Πιο αναλυτικά ο οικονομικός κύκλος μιας οικονομίας περιλαμβάνει τις εξής φάσεις:

1. Η φάση της ύφεσης.

Μια οικονομία οδηγείται σε ύφεση από διάφορους λόγους όπως είναι η απουσία εργασιακών θέσεων, η μειωμένη εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων αλλά και η ανάσχεση της ζήτησης / κατανάλωσης. Σε αυτή την φάση έχουμε αχρησιμοποίητη παραγωγική δυναμικότητα, μείωση του επιπέδου τιμών και ζημιές για τις επιχειρήσεις. Κατά την φάση αυτή η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών είναι χαμηλή, υπάρχει οικονομική δυσπραγία, ανεπαρκής ζήτηση και κατά συνέπεια σημειώνονται χαμηλή παραγωγή, έλλειψη επενδύσεων, που με την σειρά τους επιφέρουν εκτεταμένη ανεργία και χαμηλό εισόδημα. Αυτές οι συνθήκες σαφώς καλλιεργούν αρνητικό οικονομικό κλίμα, αφού οποιαδήποτε επιχειρησιακή ενέργεια ενέχει πλέον υψηλό κίνδυνο αποτυχίας. Βέβαια η ένταση των προαναφερθέντων συνθηκών διαφέρει καθώς διαχρονικά το βάθος της ύφεσης που βρίσκεται μια οικονομία δεν είναι ίδιο κάθε φορά και δεν έχει την ίδια χρονική διάρκεια (McConnell et al: 2018, σελ .59).

2. Η φάση της ανόδου ή της άνθησης

Μετά την φάση της ύφεσης ακολουθεί η φάση της ανόδου. Σημειώνεται βέβαια ότι ενώ αρχικά έχουμε αύξηση της παραγωγής, οι τιμές παραμένουν στάσιμες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι απασχολούνται οι μέχρι πρότινος υποαπασχολούμενοι παραγωγικοί συντελεστές. Επιπλέον σταδιακά αυξάνεται η συνολική ζήτηση αφού αυξάνεται το εισόδημα των νοικοκυριών και κατ' επέκταση αυξάνεται η παραγωγή και καλλιεργείται ευνοϊκό κλίμα για μελλοντικές επενδύσεις. Παράλληλα καθώς αυξάνεται η συνολική ζήτηση και η απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών προκαλείται και αύξηση στο επίπεδο του παραγόμενου προϊόντος (Γεωργακόπουλος κ.ά. : 1998, σελ. 45).

3. Η φάση της κρίσης.

Στο αποκορύφωμα της ανοδικής φάσης η οικονομία διέρχεται στη φάση της κρίσης και επέρχεται όταν η οικονομία βρίσκεται πια στο τελευταίο στάδιο της ανοδικής πορείας. Στη φάση αυτή παρατηρείται υπερβολική αύξηση των τιμών, καθώς ήδη η οικονομία πλησιάζει το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης. Από αυτή την φάση παρατηρούνται διάφορες δυσχέρειες που εμφανίζονται σταδιακά στην οικονομία,

όπως ελλείψεις στο εργατικό δυναμικό και εξάντληση πόρων παραγωγής. Αναφορικά με το κομμάτι της παραγωγής, καθίσταται ολοένα και πιο δυσχερής η ολική της αύξηση αλλά και παράλληλα παρατηρείται μια ικανή αύξηση του παραγωγικού κόστους. Σε γενικές γραμμές μια οικονομία που διάγει τον κύκλο της κρίσης καθίσταται πιο ευάλωτη και παρατηρείται ανάσχεση της ανοδικής της πορείας (Blanchard: 2016, σελ. 76).

4. Η φάση της καθόδου.

Η φάση της καθόδου είναι ακριβώς αντίθετη από την θέση της ανόδου. Καθώς συνεχίζεται η αύξηση των τιμών των προϊόντων αυτή δεν ακολουθείται από την αντίστοιχη αύξηση των εισοδημάτων των παραγωγικών συντελεστών αφού έχουμε ήδη φτάσει στο σημείο της πλήρους απασχόλησης. Έτσι πλέον έχουμε αδιανέμητο προϊόν, γεγονός που τελικά οδηγεί σε μείωση των πωλήσεων και των εισοδημάτων των επιχειρήσεων. Επίσης, παρατηρείται στασιμότητα ή ακόμα και επενδυτική ανάσχεση, μείωση της απασχόλησης και της κατανάλωσης και ανάσχεση της παραγωγικής ικανότητας. Τα παραπάνω οδηγούν αναπόφευκτα στην αύξηση της ανεργίας και τελικά μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών (Blanchard: 2016, σελ. 78).

1.3 Παράγοντες που οδηγούν από την ύφεση στην ανάκαμψη

Οι οικονομίες των χωρών διέρχονται από τις επιμέρους φάσεις μέσα από την επίδραση διαφόρων παραγόντων. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η μετάβαση από την φάση ύφεσης στην φάση της ανάκαμψης, καθώς αναδεικνύει διαχρονικά την δυναμική ανάπτυξης που παρουσιάζουν οι σύγχρονες οικονομίες.

Επομένως όταν μια οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, η ζήτηση είναι μειωμένη. Κατ' επέκταση, η μείωση της προσφοράς των προϊόντων στη περίοδο της ύφεσης είναι αρκετά μεγάλη, ώστε να ανατρέπεται το ισοζύγιο εις βάρος της προσφοράς και υπέρ της ζήτησης. Σε κάθε περίπτωση μια διακριτική αύξηση της ζήτησης είναι ικανή να οδηγήσει σε μια συνακόλουθη επενδυτική άνθηση που συνδέεται με μια δημιουργία νέων εργασιακών θέσεων. Συνεπώς η διαρκής αλληλεπίδραση μεταξύ της συνολικής

ζήτησης από τη μια και της συνολικής επένδυσης από την άλλη είναι ικανή να οδηγήσει σε μια αύξηση του συνολικού επιπέδου της οικονομίας (Κορρές Και Χίονης: 2003, σελ. 89).

Ειδικότερα, ένας παράγοντας ο οποίος ωθεί στην μετάβαση από την ύφεση στην φάση της ανόδου είναι η τεχνολογία η οποία συντελεί πολλαπλασιαστικά στην αύξηση της παραγωγικότητας των παραγωγικών συντελεστών. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις για τις επενδύσεις μπορούμε να πούμε ότι παρατηρήθηκαν κατά τον 19^ο αιώνα με την ανάπτυξη της μηχανικής και στον 20^ο αιώνα με την αντίστοιχη ηλεκτρονική επανάσταση (Κώττης: 2008, σελ. 43-44).

Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι η δημοσιονομική πολιτική αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την οικονομία. Η εφαρμογή της ανάλογης επεκτατικής πολιτικής επιφέρει την ανάκαμψη της οικονομίας, σε περιόδους ύφεσης. Μάλιστα, όταν η οικονομική ύφεση δεν είναι ιδιαίτερα έντονη, τότε μια οικονομία μπορεί να ανακάμψει με την υιοθέτηση παρεμβατικών μέτρων που αποσκοπούν στην αύξηση του εισοδήματος των νοικοκυριών (McConnell et al: 2018, σελ. 118).

1.4 Παράγοντες που οδηγούν από την άνοδο στην κρίση

Όταν μια οικονομία βρίσκεται στην φάση ανόδου υπάρχουν διάφοροι παράγοντες οι οποίοι μπορούν να την οδηγήσουν στην κρίση. Ειδικότερα, το υψηλό επίπεδο των επενδύσεων κατά την φάση της ανόδου, επιφέρει αύξηση της συνολικής προσφοράς των προϊόντων, η οποία όμως προοδευτικά δεν συνοδεύεται από την αντίστοιχη ζήτηση. Άρα δημιουργείται πλεονάζουσα παραγωγή γεγονός που οδηγεί τις εταιρείες να μειώσουν τις επενδύσεις (McConnell et al: 2018, σελ. 128).

Παράλληλα όμως, η πλεονάζουσα προσφορά επιφέρει μείωση της παραγωγικής δραστηριότητας, μείωση της απασχόλησης και τελικά μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών. Συνεπώς αυξάνεται η ανεργία, ακολούθως μειώνονται οι μισθοί και τελικώς μειώνεται η συνολική ζήτηση. Αυτή τη φορά τα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Σε αυτή την περίπτωση το κράτος αποτελεί παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει μια οικονομία στην φάση της κρίσης. Δηλαδή, στις περιπτώσεις όπου το κράτος για να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό που παρατηρείται στη φάση της ανόδου, λαμβάνει μέτρα, όπως η αύξηση των φόρων και των επιτοκίων, τα οποία έχουν αρνητικό αποτέλεσμα καθώς αποτρέπει τις επιχειρήσεις να επενδύσουν. Ακόμη, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη και την επίδραση διαφόρων εξωγενών γεγονότων όπως ένας πόλεμος ή μια μεγάλη φυσική καταστροφή που μπορούν να έχουν σημαντική επίδραση στο σύνολο μιας οικονομίας (McConnell et al: 2018, σελ. 132).

1.5 Ανακεφαλαίωση

Οι οικονομίες διέρχονται από οικονομικούς κύκλους οι οποίοι έχουν συγκεκριμένες φάσεις με κυριότερες αυτή της ανάπτυξης και της ύφεσης, καθώς τα αποτελέσματα τους εμφανίζονται πιο έντονα στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Οι φάσεις συνιστούν αποτέλεσμα επιδράσεων διαφόρων παραγόντων, όπως είναι η δημοσιονομική πολιτική, το επίπεδο ζήτησης και το επίπεδο τεχνολογίας.

Κεφάλαιο 2ο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

2.1 Εισαγωγή

Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν αποτελεί ένα τα βασικά μεγέθη μακροοικονομικής θεωρίας, καθώς χρησιμοποιείται ευρέως στις αναλύσεις. Η περιγραφή του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος αναδεικνύει την σημασία του ως δείκτη για την μέτρηση της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί παρατίθεται μια σύντομη περιγραφή του ΑΕΠ καθώς και οι μέθοδοι μέτρησης του.

2.2 Ορισμός ΑΕΠ

Το βασικότερο οικονομικό μέγεθος που χρησιμοποιείται στην οικονομική θεωρία για να αποτυπώσουμε το μέγεθος της οικονομίας μιας χώρας είναι το ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ). Το ΑΕΠ μιας χώρας αποτελεί το σύνολο των τελικών προϊόντων (αγαθών), υλικών και υπηρεσιών, που παράγονται εντός της χώρας αυτής σε ετήσια βάση (Blanchard: 2016, σελ. 56).

Σημειώνεται ότι υπάρχουν αγαθά τα οποία δεν περιλαμβάνονται στον υπολογισμό του ΑΕΠ καθώς είναι πολύ δύσκολο να εντοπισθούν και να μετρηθούν, όπως για παράδειγμα διάφορες προσωπικές εργασίες, αγροτικά προϊόντα που αυτοκαταναλώνονται ή προϊόντα παράνομων συναλλαγών. Επίσης δεν περιλαμβάνονται στο ΑΕΠ τα προϊόντα που είναι αποτέλεσμα παραγωγής προηγούμενων περιόδων, αφού αποτελούν ήδη ΑΕΠ προηγούμενων ετών. Με άλλα λόγια, το ΑΕΠ είναι η ροή των παραγομένων αγαθών κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου και όχι το απόθεμα αγαθών που έχει μια χώρα (Schiller And Gebhardt: 2018, σελ.42).

Η σημασία του ΑΕΠ ως δείκτη έγκειται στο γεγονός ότι το ύψος του ΑΕΠ εκφράζει και το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων της χώρας. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερο ΑΕΠ αποτυπώνεται, τόσο μεγαλύτερο προϊόν μοιράζεται στους κατοίκους μιας χώρας και σαφώς αποτελεί ένδειξη για τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης τους. Έτσι συνιστά ένα δείκτη ευημερίας μιας χώρας (Blanchard: 2016, σελ. 58).

2.3 Η μέτρηση του ΑΕΠ

Το ΑΕΠ ως οικονομικό μέγεθος παρουσιάζει ιδιαιτερότητες και η μέτρησή του έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης πολλών οικονομολόγων. Θεωρητικά για τον υπολογισμό του ΑΕΠ μιας χώρας θα πρέπει να μετρήσουμε τις ποσότητες των προϊόντων που παράγονται στα φυσικά τους μεγέθη. Φυσικά, με τον τρόπο αυτό θα έπρεπε να καταρτιστούν ατελείωτες λίστες με ποσότητες των διαφόρων αγαθών, κάτι που δεν θα ήταν πρακτικό για τον υπολογισμό ενός δείκτη. Επομένως το ΑΕΠ πρέπει

να προσδιορίζεται σε χρηματικούς όρους και για αυτό το ΑΕΠ μιας χώρας σε μια χρονική περίοδο είναι η χρηματική αξία όλης της παραγωγής τελικών αγαθών.

Η μέτρηση του ΑΕΠ σε χρηματικές αξίες έχει τα ακόλουθα πλεονεκτήματα. Αρχικά επειδή ακριβώς πρέπει να συμπεριλάβει διαφορετικά προϊόντα με διαφορετικά χαρακτηριστικά και μονάδες μέτρησης, ο αξιακός υπολογισμός επιτρέπει την ενσωμάτωσή τους σε ένα κοινό δείκτη. Επιπλέον, η χρησιμοποίηση ενός και μόνο δείκτη επιτρέπει τόσο την διαχρονική σύγκριση όσο και την σύγκριση μεταξύ διαφορετικών χωρών (McConnell et al: 2018, σελ. 77).

Η χρήση των αξιών για τον υπολογισμό του ΑΕΠ μειονεκτεί από το γεγονός ότι οι τιμές των προϊόντων είναι διαφορετικές από έτος σε έτος. Άρα, στην περίπτωση αυτή δεν γνωρίζουμε εάν μία αύξηση του ΑΕΠ είναι πραγματική, δηλαδή εάν οφείλεται σε αύξηση της παραγωγής ή σε αύξηση των τιμών. Η περιπλοκή αυτή καθιστά αναγκαία τη διάκριση του ΑΕΠ σε ονομαστικό και σε πραγματικό.

Το ονομαστικό ΑΕΠ είναι η εκτίμηση του παραγομένου προϊόντος σε τιμές όπως αυτές διαμορφώνονται στην αγορά, δηλαδή σε τρέχουσες τιμές. Το πραγματικό ΑΕΠ είναι η εκτίμηση του παραγομένου προϊόντος αφού ληφθεί υπόψη η μεταβολή των τιμών και γίνει η κατάλληλη προσαρμογή. Η προσαρμογή αυτή λέγεται αποπληθωρισμός του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (Blanchard: 2016, σελ. 59).

Η μέτρηση του ΑΕΠ μπορεί να γίνει με τρεις διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι αποτελούν ουσιαστικά τρεις πλευρές της ίδιας διαδικασίας. Ο πρώτος τρόπος είναι η μέτρηση της αξίας της παραγωγής όπως φθάνει στους αγοραστές. Ο δεύτερος τρόπος είναι να μετρήσουμε το σύνολο των δαπανών για την αγορά των παραγόμενων προϊόντων. Τέλος, τρίτο τρόπο αποτελεί ο υπολογισμός των εισοδημάτων που δημιουργήθηκαν στη διαδικασία της παραγωγής (Schiller And Gebhardt: 2018, σελ. 46).

1. Το ΑΕΠ ως προστιθέμενη αξία.

Σε μια ελεύθερη οικονομία που δραστηριοποιείται ένα πλήθος επιχειρήσεων, το προϊόν μιας επιχείρησης μπορεί να είναι εισροή στην παραγωγή μιας άλλης μέχρι το προϊόν να πάρει την τελική του μορφή και να καταλήξει στον φυσικό αποδέκτη που

είναι ο καταναλωτής. Συνεπώς, εάν μετρήσουμε το ΑΕΠ αθροίζοντας την αξία των προϊόντων όλων των επιχειρήσεων, πολλά προϊόντα θα έχουν υπολογισθεί δύο, τρεις, ή και περισσότερες φορές. Για να αποφύγουμε τον διπλό ή τριπλό υπολογισμό του ίδιου προϊόντος στο ΑΕΠ, πρέπει σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας να λαμβάνεται μόνο η αξία η οποία προστίθεται στο αυτό ώστε η τελική αξία του προϊόντος θα είναι το άθροισμα των προστιθέμενων αξιών (McConnell et al: 2018, σελ.79).

2. Το ΑΕΠ ως εισόδημα.

Ο δεύτερος τρόπος υπολογίζει το ΑΕΠ ως το άθροισμα της αμοιβής των παραγωγικών συντελεστών. Η παραγωγή των διαφόρων αγαθών απαιτεί την απασχόληση παραγωγικών συντελεστών κατά την παραγωγική διαδικασία. Οι παραγωγικοί συντελεστές γη, εργασία και κεφάλαιο αμείβονται για την απασχόληση τους. Οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τους παραγωγικούς συντελεστές για την παραγωγή προϊόντων, πληρώνουν μισθούς για την απασχόληση των εργατών, ενοίκια για τα κτίρια, οικόπεδα και τη γη που χρησιμοποιούν, και τόκους για τα κεφάλαια που έχουν δανεισθεί ή που απασχολούνται στην παραγωγική δραστηριότητα.

Παράλληλα, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν και πρώτες ύλες και ημι-κατεργασμένα προϊόντα για την παραγωγή του τελικού προϊόντος. Όμως οι πληρωμές σε αυτές περιπτώσεις ουσιαστικά συνιστούν εισόδημα για τους παραγωγικούς συντελεστές αυτών των προϊόντων. Συνεπώς, η αξία των υλικών αυτών έχει ήδη ενσωματωθεί στον υπολογισμό του ΑΕΠ. Στα πλαίσια της παραγωγικής διαδικασίας, η διαφορά μεταξύ συνολικών εισπράξεων και συνολικών δαπανών της επιχείρησης σε κάθε περίοδο αποτελεί το κέρδος που εισπράττει ο ιδιοκτήτης ή οι μέτοχοι της επιχείρησης. Είναι λοιπόν φανερό από τα παραπάνω ότι τα εισοδήματα που εισέρχονται στην επιχείρηση είναι αυτά που αντιστοιχούν στη δημιουργία της προστιθέμενης αξίας (McConnell et al: 2018, σελ. 82).

3. Το ΑΕΠ ως δαπάνη.

Με αυτή την μέθοδο το ΑΕΠ συνιστά το άθροισμα των δαπανών που πραγματοποιούνται για την αγορά των προϊόντων που έχουν παραχθεί κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου. Οι δαπάνες διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: κατανάλωση, επένδυση, κρατικές δαπάνες και εξαγωγές μείον τις εισαγωγές.

Η κατανάλωση περιλαμβάνει διαρκή προϊόντα, καταναλωτικά αγαθά και υπηρεσίες. Η επένδυση αφορά στις δαπάνες των επιχειρήσεων για αγορά κεφαλαιουχικών αγαθών όπως μηχανήματα, διάφορα είδη εξοπλισμού, κτίρια, αποθήκες. Αντίστοιχα, δαπάνες της κυβέρνησης και των άλλων κρατικών φορέων συνιστούν τις κρατικές δαπάνες. Τέλος, στο ΑΕΠ συμπεριλαμβάνονται οι εξαγωγές ως μέρος της δαπάνης επί του εγχωρίου προϊόντος από καταναλωτές άλλων χωρών μειωμένες κατά τις εισαγωγές δηλαδή τις δαπάνες για προϊόντα άλλων χωρών. Η παραπάνω σχέση εκφράζεται στη διεθνή βιβλιογραφία με την ακόλουθη ταυτότητα ως εξής:

$$Y = C + I + G + (X - M)$$

Αναλυτικά χρησιμοποιούνται τα εξής σύμβολα:

$$Y = \text{ΑΕΠ}$$

$$C = \text{Κατανάλωση}$$

$$I = \text{Επένδυση}$$

$$G = \text{Κρατικές δαπάνες}$$

$$X = \text{Εξαγωγές}$$

$$M = \text{Εισαγωγές.}$$

2.4 Ανακεφαλαίωση

Κατόπιν των ανωτέρω, το ΑΕΠ αποτελεί δείκτη για την μέτρηση της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Η σπουδαιότητα του έγκειται στο γεγονός ότι αποτυπώνει την αξία του παραγόμενου προϊόντος μιας χώρας σε μια συγκεκριμένη περίοδο. Η χρήση του μπορεί να γίνει είτε μεταξύ χωρών είτε διαχρονικά, κάτι που τελικά επιτρέπει στον αναλυτή να κάνει συγκρίσεις αλλά και αξιολογήσει την παραγωγική δυναμική μιας χώρας.

Κεφάλαιο 3ο Ανάλυση του ΑΕΠ για το 2010 ως σήμερα

3.1 Εισαγωγή

Για την αξιολόγηση της πορείας της ελληνικής πορείας αναλύουμε την πορεία του ΑΕΠ από το 2010 έως σήμερα. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 επηρέασε δραματικά την ελληνική οικονομία, με την ελληνική κρίση να εκδηλώνει το αποκορύφωμα της το 2011. Από οικονομική άποψη η συμπεριφορά του ΑΕΠ όλη αυτή την περίοδο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού αποτυπώνει την επίδραση της ύφεσης στον βασικό μακροοικονομικό δείκτη.

3.2 Εξέλιξη ΑΕΠ

Η διαχρονική συμπεριφορά του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος εκφράζει την φάση στην οποία βρίσκεται μια οικονομία και συνεπώς η οικονομική κρίση αποτυπώνεται από το ύψος του ΑΕΠ της Ελληνικής οικονομίας. Βασικό χαρακτηριστικό του προβλήματος της ελληνικής οικονομίας αποτελεί το υψηλό δημόσιο χρέος. Ο υψηλός δανεισμός του δημοσίου αποτελούσε ένα πρόβλημα το οποίο είχε τις ρίζες του από τις προηγούμενες δεκαετίες. Όμως στα πλαίσια τις παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, αποκαλύφθηκαν οι αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας.

Στον Πίνακα 3.1 απεικονίζεται η εξέλιξη του ποσοστού του δημοσίου χρέους ως προς το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές. Όπως φαίνεται ξεκάθαρα από το 2010 και έπειτα το ποσοστό του δημοσίου χρέους ακολούθησε ανοδική πορεία καταδεικνύοντας έτσι την αρνητική εικόνα της ελληνικής οικονομίας. Μάλιστα, το 2016 το ποσοστό έφτασε στο 180% ως αποτέλεσμα της αναποτελεσματικότητας της πολιτικής που εφαρμόστηκε (EUROSTAT: 2017).

Πίνακας 3.1

Δημόσιο χρέος ως προς το ΑΕΠ

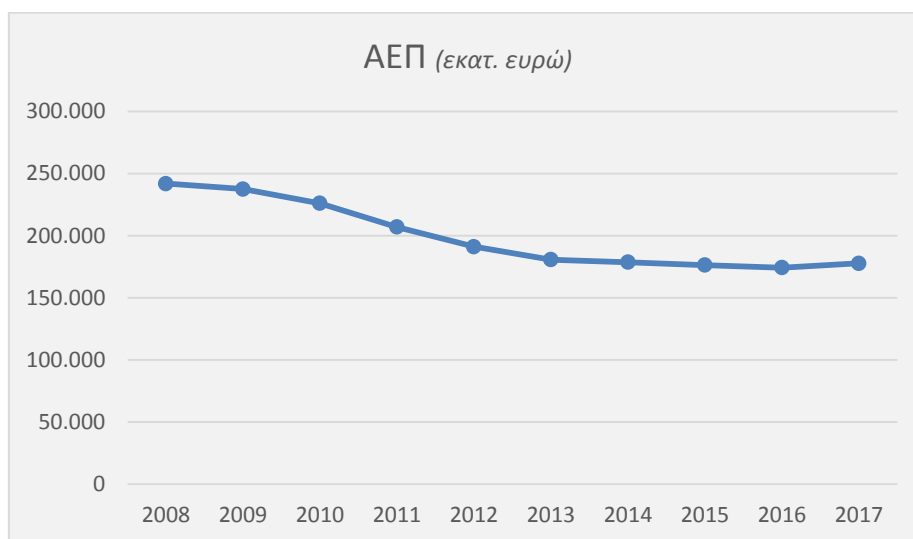
Πηγή: EUROSTAT, 2017

Η παραπάνω διόγκωση του δημοσίου χρέους είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή μέτρων δημοσιονομικού περιορισμού κάτι που με την σειρά του επέφερε την μείωση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος της Ελληνικής Οικονομίας. Έτσι με την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης από το 2008, το ΑΕΠ παρουσιάζει πτωτική πορεία ως αποτέλεσμα της μείωσης της ζήτησης αλλά και των εισοδημάτων των νοικοκυριών και επιχειρήσεων (OECD, 2010).

Η πορεία του ΑΕΠ δείχνει με το πλέον παραστατικό τρόπο την πορεία της ελληνικής οικονομίας από το 2008 και μέχρι το 2017. Το επόμενο Διάγραμμα 3.1 καταδεικνύει την αρνητική αυτή πορεία. Όμως, κατά το τελευταίο έτος 2017 το ΑΕΠ παρουσιάζει μια ελαφρά ανάκαμψη κάτι που καταδεικνύει μια πρώτη θετική εικόνα για την ελληνική εικόνα.

Διάγραμμα 3.1

ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές

Πηγή: ΕΣΥΕ, 2017

Το πρόγραμμα προσαρμογής για την αντιμετώπιση της κρίσης δημοσιονομικού χρέους επέφερε μια σειρά από αναγκαίες μεταρρυθμίσεις για την ελληνική οικονομία. Ασφαλώς το πρόγραμμα δεν πέτυχε πλήρως τους στόχους του, εντούτοις όμως οι ελληνικές κυβερνήσεις κλήθηκαν να το εφαρμόσουν κάτω από πρωτοφανή διεθνή πίεση. Το πρόγραμμα οδήγησε στην βαθύτερη και πιο παρατεταμένη οικονομική ύφεση της ελληνικής οικονομίας μεταπολεμικά και αποτυπώνεται σε κάθε τομέα της ελληνικής οικονομίας.

3.3 Ανακεφαλαίωση

Η οικονομική κρίση αποδεδειγμένα επηρέασε την ελληνική οικονομία και αυτό εξάλλου εκφράζεται από την εξέλιξη του ΑΕΠ από το 2010 και μέχρι σήμερα. Ειδικότερα το 2011 όπου είχαμε το αποκορύφωμα της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας, το ΑΕΠ σημείωσε την χαμηλότερη τιμή της περιόδου που εξετάζεται.

Κεφάλαιο 4ο Βασικοί κλάδοι οικονομίας κατά την κρίση

4.1 Εισαγωγή

Η οικονομία της Ελλάδας ανήκει στην κατηγορία των ανεπτυγμένων του κόσμου. Είναι μια μικρή αλλά ανοιχτή οικονομία με σχετικά χαμηλή βιομηχανική βάση. Η ελληνική οικονομία διαχρονικά έχει περάσει πολλές φορές από φάσεις ανόδου και καθόδου. Από τα τέλη του 2009, εξαιτίας συνδυασμού διεθνών και τοπικών παραγόντων η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα (IMF: 2018). Στο κεφάλαιο που ακολουθεί περιγράφονται οι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας, που έχουν συμβάλει περισσότερο στην ανάπτυξη της χώρας μας.

4.2 Βασικοί κλάδοι ελληνικής οικονομίας

Από τις απαρχές του προηγούμενου αιώνα και μέχρι σήμερα, η ελληνική οικονομία έχει περιέλθει από διάφορες φάσεις. Καθ' όλη την διάρκεια αυτών των ετών διάφοροι κλάδοι γνώρισαν ανάπτυξη και πτώση εξαιτίας των επιμέρους ζυμώσεων και συνθηκών που έλαβαν χώρα στο ελληνικό οικονομικό γίγνεσθαι. Ειδικότερα κατά τη διάρκεια της οικονομική κρίσης, η ελληνική οικονομία υπέστη τρομακτικές αλλαγές και σαφώς οι περισσότεροι κλάδοι, αν όχι όλοι, σημείωσαν τρομακτική συρρίκνωση. Αυτό αποτυπώθηκε όχι μόνο από την μείωση του παραγόμενου προϊόντος αλλά και από την μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών.

Παρακάτω παρατίθενται τέσσερις βασικοί κλάδοι της ελληνικής οικονομίας οι οποίοι τις περασμένες δεκαετίες πρωταγωνίστησαν στα οικονομικά δρώμενα και αποτέλεσαν την ατμομηχανή της ελληνικής ανάπτυξης.

Ναυτιλία

Εδώ και πολλές δεκαετίες η Ελλάδα έχει κατορθώσει να αναπτύξει μια ισχυρή ναυτιλία σε παγκόσμιο επίπεδο. Ιδιαίτερα, η συμβολή της ποντοπόρου ελληνικής ναυτιλίας στην ανάπτυξη της οικονομίας είναι αξιοσημείωτη καθώς συνιστά μια από τις πιο σημαντικές πηγές εισροής κεφαλαίων στην Ελλάδα. Η διαρκής ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας αποδεικνύεται από τη συνεχή αυτοχρηματοδότηση των Ελλήνων πλοιοκτητών (Ανδρεάδης: 1964, σελ. 34).

Η ελληνική ναυτιλία είναι ιδιαίτερα αποδοτικός κλάδος και περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες σύμφωνα με το Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδος:

- α. Ποντοπόρο ναυτιλία
- β. Ναυτιλία τακτικών γραμμών
- γ. Ναυτιλία μικρών αποστάσεων
- δ. Επιβατηγό ναυτιλία
- ε. Ακτοπλοϊκή ναυτιλία
- στ. Ακτοπλοϊκά φορτηγά
- ζ. Ναυαγοσωστικά και ρυμουλκά
- η. Τουριστικά σκάφη αναψυχής

Σήμερα στην Ελλάδα, λειτουργούν πολλές ναυτιλιακές οι οποίες προσφέρουν θέσεις εργασίας σε χιλιάδες εργαζομένους. Οι ελληνικές ναυτιλιακές επιχειρήσεις δέχονται μια σειρά από προκλήσεις που προκύπτουν από το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον. Σημειώνεται ότι κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, η ναυτιλιακή χρηματοδότηση επηρεάστηκε αρνητικά από την πτώση των ναύλων, την μείωση των αξιών των πλοίων, τις χαμηλές προσδοκίες για τη ναυλαγορά αλλά και την μείωση των παραγγελιών νέων πλοίων (Λύρας: 2002, σελ. 56).

Επιπλέον παρατηρείται ότι η πτώση του διεθνούς εμπορίου που καταγράφηκε από τα τέλη του 2008 επέφερε μείωση των ναύλων και μείωση της αξίας των πλοίων, προκαλώντας έτσι σημαντικές προκλήσεις για πολλές ναυτιλιακές εταιρείες. Οι πλοιοκτήτες, παρά την ύφεση, συνεχίζουν τις επενδύσεις και τις παραγγελίες νεότευκτων πλοίων, διαθέτοντας εκατομμύρια στον κλάδο. Αξίζει να σημειώσουμε ότι η ελληνική ναυτιλία είχε το 2009 χειρότερη απόδοση από το 2004.

Η πτωτική πορεία του κλάδου συνεχίστηκε καθ' όλη την διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 4.1 τα βασικά μεγέθη της ναυτιλίας φθίνουν σταθερά από το 2009 και έπειτα. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των πλοίων με ελληνική σημαία από τα 4.161 έπεσε το 2013 στα 3.677 (Deal News online, 2013). Οι παραγγελίες για νέα εμπορικά πλοία εξίσου μειώθηκαν από τα 748 το 2009 στα 310 το 2013. Αξιοσημείωτο είναι όμως το γεγονός ότι τα έσοδα του κλάδου συρρικνωθήκαν από τα 135,5 δις ευρώ στα 13,2 δις ευρώ σε διάστημα τεσσάρων ετών 2009-2012 (ΕΛΣΤΑΤ: 2017).

Πίνακας 4.1

Στατιστικά στοιχεία ναυτιλίας 2009- 2017

Έτος	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Πλοία	4.161	3.996	3.848	3.760	3.677	3.901	4.585	4.586	4746
Χωρητικότητα (mil.dwt)	260,1	258,1	261,6	264,1	265,3	290,8	341,17	342,75	364,45
Παραγγελίες	748	490	439	304	310	377	407	288	207
Έσοδα (δισ. Ε)	135,5	15,4	14,1	13,2	12,1	13,1	9,9	7,8	9,8
Παγκόσμιο ποσοστό	8,20%	8,70%	14,20%	15,56%	15,50%	15,10%	16,10%	16.34%	19.8%
Μ.Ο. Ηλικίας	17,6	16,4	15,9	14,7	14,1	13,8	13.1	13.2	11,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017

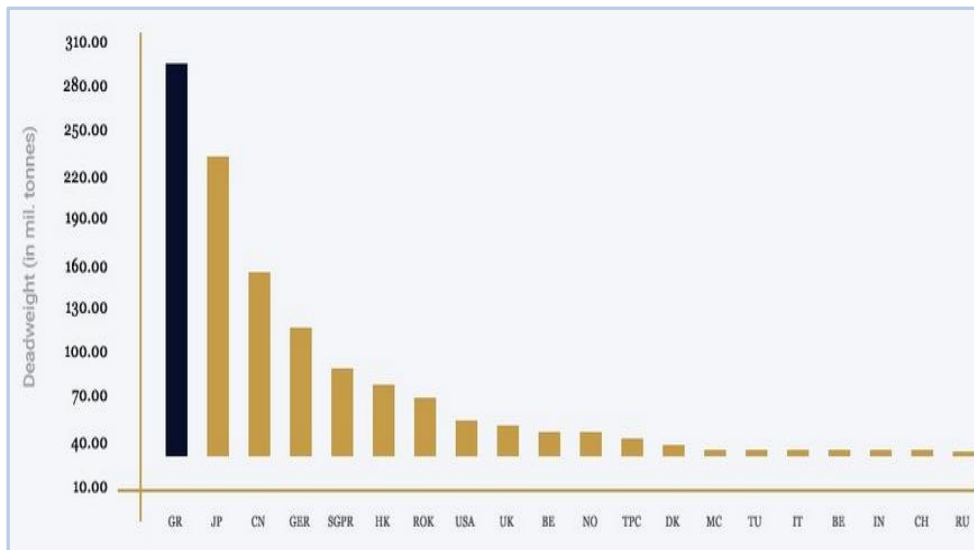
Σύμφωνα με έρευνα του IOBE η ποντοπόρος ναυτιλία συνεισφέρει πάνω από 26 δισεκατομμύρια ευρώ στο ελληνικό ΑΕΠ και πάνω από 360.000 νέες θέσεις εργασίας. Συνεπώς ο κλάδος παραμένει σε ένα πολύ καλό επίπεδο προσφέροντας σημαντικά στην οικονομία της χώρας ειδικά σε αυτή την οικονομική περίοδο που αποτελεί μια από τις χειρότερες όλων των εποχών (IOBE: 2013, σελ. 27-34).

Από το 2014 καθώς η ελληνική οικονομία σταθεροποιείται, αντίστοιχα βλέπουμε ότι και η ελληνική ναυτιλία παρουσιάζει μια θετική ανάκαμψη. Η μείωση διαθεσιμότητας νεότευκτων πλοίων σε συνδυασμό με την αύξηση της διάλυσης πλοίων μεγάλης ηλικίας και την μείωση του αριθμού των νέων παραγγελιών έφερε τον κλάδο της ναυτιλίας σε το νέο σημείο ισορροπίας στη ναυτιλία. Στο νέο σημείο η ανάπτυξη θα στηρίζεται σε κλάδους με υψηλό συντελεστή εξωστρέφειας όπως η ναυτιλία. Ο κλάδος της ναυτιλίας έχει αποδείξει ότι αποτελεί βασικό τομέα της οικονομίας στον οποίο θα βασιστεί η ανάκαμψη της χώρας (Ορφανός: 2002, σελ.45).

Κατά το 2016 η παγκόσμια ναυτιλιακή ύφεση συνεχίστηκε. Μάλιστα, σε παγκόσμιο επίπεδο το εμπόριο επιβραδύνθηκε σημαντικά, τόσο σε απόλυτες τιμές όσο και σε σχέση με τη συνολική οικονομική ανάπτυξη, εξαιτίας των αβεβαιοτήτων που επικράτησαν. Μέσα σε αυτό το δυσμενές διεθνές περιβάλλον, η ελληνική ναυτιλία ήρθε αντιμέτωπη με σημαντικές διαταραχές στην καθημερινή λειτουργία της εξαιτίας των περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων. Έτσι ένας σημαντικός αριθμός ναυτιλιακών επιχειρήσεων αναγκάστηκε να μεταφέρει έσοδα των πλοίων στο εξωτερικό, προκειμένου να μπορούν να εκπληρώσουν έγκαιρα και αποτελεσματικά τις διεθνείς οικονομικές τους υποχρεώσεις. Εντούτοις όμως, η ελληνική ναυτιλία έδειξε για μία ακόμη φορά σθένος διατηρώντας την ηγετική της θέση (Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών, έκθεση Ελληνικής Ναυτιλίας και Οικονομίας για τα έτη 2016-2017). Όπως βλέπουμε και στο παρακάτω Διάγραμμα 4.1 κατά το 2016 ο ελληνόκτητος στόλος ήρθε πρώτος σε χωρητικότητα φτάνοντας τους 342,75 εκατομμυρίων τόνων deadweight – dwt (UNCTAD, 2016).

Διάγραμμα 4.1

Χωρητικότητα εμπορικών στόλων ανά χώρα

Πηγή: UNCTAD, 2016

Όμως ήδη από τις αρχές του 2017 φαίνεται να αποτυπώθηκαν οι πρώτες ενδείξεις ανάκαμψης της αγοράς για την παγκόσμια ναυτιλία. Το παγκόσμιο εμπόριο αυξήθηκε επίσης, κατά 4,7%, αφήνοντας πίσω του τον πιο αργό ρυθμό ανάπτυξης που είχε

παρατηρηθεί από το 2009. Αυτό προέκυψε από την ανάκαμψη των επενδύσεων των αναπτυσσόμενων οικονομιών αλλά και την αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής στην Ασία.

Για την Ελληνική ναυτιλία τα πρώτα θετικά σημάδια ήδη πλέον είναι ξεκάθαρα. Όμως, τα βασικά οικονομικά μεγέθη της Ελλάδας δεν έχουν καταγράψει απτά σημάδια βελτίωσης, ενώ η χαλάρωση των περιορισμών στη διακίνηση κεφαλαίων δεν άλλαξε σημαντικά τις καθημερινές δραστηριότητες των επιχειρήσεων. Έτσι, σε ένα εθνικό οικονομικό περιβάλλον που δυστυχώς εξακολουθεί να παρέχει ελάχιστα επενδυτικά κίνητρα, ο τομέας της ελληνικής ναυτιλίας προσέφερε αυξημένα έσοδα σε ξένο συνάλλαγμα.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι κατά το 2017 ενώ συνεχίστηκε η συρρίκνωση της χρηματοδότησης των πλοίων, με τις ευρωπαϊκές τράπεζες να δέχονται πιέσεις και παρά τις όποιες δυσχέρειες από τις 2.333 παραγγελίες παγκοσμίως για νέα πλοία συνολικής χωρητικότητας 175,30 εκατομμυρίων dwt μέχρι το τέλος του 2017, οι παραγγελίες νέων πλοίων από ελληνικά συμφέροντα ανήλθαν σε 206 πλοία. Μάλιστα, όπως αναφέρει και η έκθεση Ελλήνων εφοπλιστών για την Ελληνική οικονομία και την ναυτιλία για το ίδιο έτος, από αυτά τα πλοία, 142 ήταν δεξαμενόπλοια που αντιστοιχούν σε 29,16% της παγκόσμιας χωρητικότητας (dwt) υπό παραγγελία, τα οποία περιλαμβάνουν 33 δεξαμενόπλοια LNG / LPG που ανέρχονται σε 17,76% της παγκόσμιας χωρητικότητας (dwt) υπό παραγγελία, 58 φορτηγά χύδην ξηρών φορτίων που αντιστοιχούν σε 8,71% της παγκόσμιας χωρητικότητας (dwt) υπό παραγγελία και 5 πλοία μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων που αντιστοιχούν στο 1,38% της παγκόσμιας χωρητικότητας (dwt) υπό παραγγελία (Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών, έκθεση Ελληνικής Ναυτιλίας και Οικονομίας για τα έτη 2016-2017).

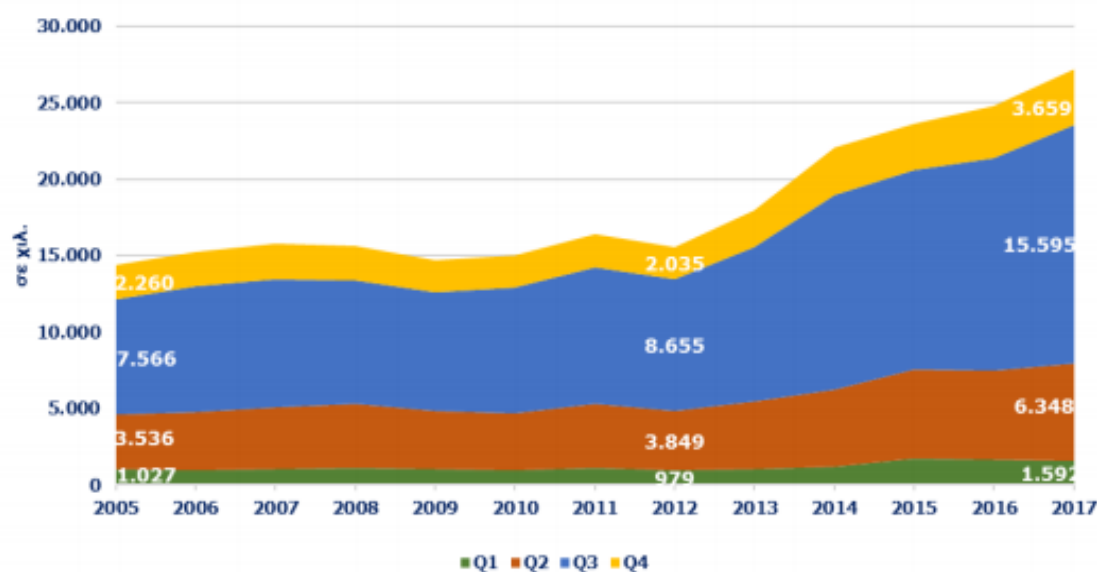
Τουρισμός

Ένας ακόμη σημαντικός κλάδος της ελληνικής οικονομίας είναι ο τουρισμός καθώς η Ελλάδα λόγω της γεωγραφίας είναι διεθνής πόλος έλξης τουριστών εδώ και αρκετά χρόνια. Η χώρα μας είναι ένας από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς τουριστικών

επισκέψεων. Η προσέλκυση των χιλιάδων τουριστών έχει δώσει την δυνατότητα στην Ελλάδα να αναπτύξει τη δικής της τουριστική πολιτική και έτσι να εξασφαλίσει μια μακροχρόνια κεφαλαιακή εισροή. Η συμβολή του τουρισμού στην παραγωγή του εγχώριου προϊόντος προσέγγισε το 14% πριν το 2009 (ΣΕΤΕ: 2013, σελ. 8-10).

Οι Ολυμπιακοί αγώνες που διεξήχθησαν στην Ελλάδα 2004 πυροδότησαν μια σταθερή αύξηση του τουρισμού στην χώρα μας. Στο Διάγραμμα 4.2 που ακολουθεί, βάσει των στοιχείων που δημοσιεύει το Ινστιτούτο ερευνών του ΣΕΤΕ καταγράφεται μια εντυπωσιακή άνοδος στην εισροή τουριστών κάτι που δείχνει ξεκάθαρα την δυναμική του κλάδου (Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, 2018).

Διάγραμμα 4.2
Αφίξεις ανά τρίμηνο 2005-2017

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, 2018

Αξίζει όμως να σημειωθεί, ότι ενώ ο τουρισμός καταλαμβάνει μια σημαντική θέση στην οικονομία της Ελλάδας, ο σχεδιασμός από τους κρατικούς φορείς δεν ήταν αντιστοίχως σωστά προγραμματισμένος. Αυτή η αδυναμία δίνει την ευκαιρία να αναπτυχθεί και η ιδιωτική πρωτοβουλία, με σαφώς αποτελεσματικότερη προσέγγιση. Ενώ κατά τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 παρατηρήθηκε έντονη η παρουσία δημοσίων φορέων, τώρα πλέον τα τελευταία χρόνια κυριαρχεί ο ιδιωτικός τομέας.

Ιστορικά, ήδη από την δεκαετία του 1970, ο τουρισμός στην Ελλάδα σημείωσε ταχύτατους αναπτυξιακούς ρυθμούς κάτι που απέδειξε τις δυνατότητες του κλάδου. Ακόμη πρέπει να προστεθεί ότι ο τουρισμός επιδρά πολλαπλάσια στην ελληνική οικονομία, αφού η τουριστική ανάπτυξη σημειώνει ιδιαίτερη αλληλεξάρτηση με επιμέρους τομείς που συμβάλλουν στην κοινωνική ανάπτυξη. Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι ο τουρισμός επιδρά στην οικονομία, με τους εξής τρόπους:

- Ενισχύει την εσωτερική κατανάλωση.
- Επιφέρει την αύξηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Βελτιώνει την εικόνα του ισοζυγίου πληρωμών.
- Δημιουργεί επιπλέον θέσεις εργασίας.

Από το 2009, όπως οι υπόλοιποι κλάδοι, έτσι και ο κλάδος του τουρισμού έχει υποστεί τις πιέσεις της οικονομικής κρίσης. Παρόλο αυτά όμως, η επίδοση του ελληνικού τουρισμού εξακολουθεί να παραμένει σε υψηλό επίπεδο. Κατά το έτος 2011 με την κύρωση του πρώτου μνημονίου της ελληνικής κυβέρνησης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, οι τουριστικές αφίξεις έφτασαν τα 16,4 εκατομμύρια, ενώ σημειώνεται ότι οι εργαζόμενοι έφτασαν τους 758.300 κάτι που ήταν πρωτόγνωρο για τα ελληνικά δεδομένα. Βλέπουμε δηλαδή ότι ο κλάδος του τουρισμού παρουσίασε μια θετική δυναμική παρά την πτωτική τάση που παρουσίασε ολόκληρη η οικονομία της Ελλάδας (ΣΕΤΕ: 2013, σελ. 11-13).

Βέβαια, η οικονομική κρίση δεν άφησε ανεπηρέαστο τον κλάδο του τουρισμού. Το πρόγραμμα προσαρμογής επέφερε μέτρα που δυσχέραναν την λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων όπως είναι:

- Η επιβολή των capital controls.
- Η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ.
- Η αύξηση συντελεστών φόρου εισοδήματος.

Επιπλέον, μια σημαντική παράμετρος της περιόδου αποτελεί το προσφυγικό το οποίο κορυφώθηκε μετά το 2012. Η προοδευτική συσσώρευση του μεγάλου αριθμού παράνομων μεταναστών κυρίως στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, σαφώς αποτέλεσε μια αρνητική εικόνα με αποτέλεσμα να αποθαρρύνει αρκετούς δυνητικούς επισκέπτες στο να επισκεφθούν την χώρα μας. Το θέμα αυτό συνεχίζεται μέχρι σήμερα και έχει δημιουργήσει δυσαρέσκεια στις τοπικές κοινωνίες, καθώς δημιουργούνται γενικά διάφορα κοινωνικά προβλήματα (ΣΕΤΕ: 2013, σελ. 20-21).

Βιομηχανία

Ακόμη ένας σημαντικός κλάδος της ελληνικής οικονομίας, ο οποίος διαχρονικά έχει βοηθήσει στην εισροή σημαντικών κεφαλαίων αποτελεί η βιομηχανία, ως κύριο μέρος του δευτερογενούς τομέα παραγωγής. Η ιστορία της ελληνικής βιομηχανίας έχει τις ρίζες της στις περασμένες δεκαετίες και ενώ μεταπολεμικά είχε συνδεθεί με την οικονομική ανάπτυξή της, τα τελευταία χρόνια έχει περιέλθει σε σταθερή φθίνουσα πορεία.

Από το 1980 και έπειτα ο ευρύτερος δευτερογενής τομέας άρχισε να παρουσιάζει κάμψη υπό την επίδραση των διαφόρων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών ζυμώσεων. Όμως η οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα από το 2008 και έπειτα έδωσε το τελειωτικό πλήγμα στον κλάδο, το παραγόμενο προϊόν του οποίου αντιστοιχεί σε πολύ μικρό πλέον ποσοστό του ΑΕΠ. Πρόκειται για μακροχρόνια φθίνουσα πορεία του κλάδου της μεταποίησης, κάτι που συνετέλεσε στο να βρεθεί η χώρα μας στην δεινή αυτή οικονομική κατάσταση.

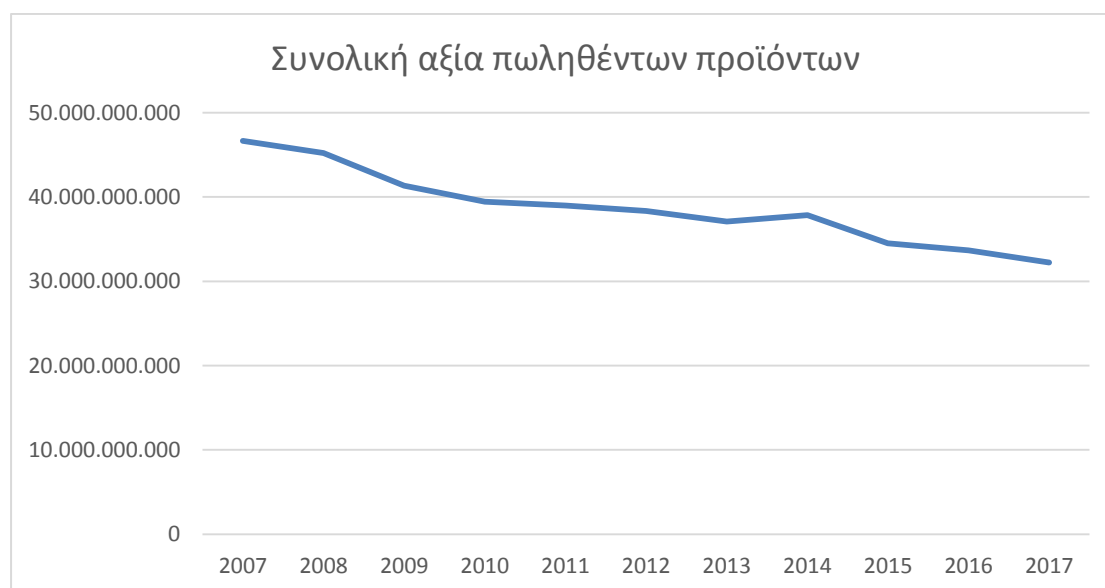
Η φθορά που έχει υποστεί η ελληνική βιομηχανία ήταν αποτέλεσμα των πολιτικών που υιοθετήθηκαν τις περασμένες δεκαετίες. Όλα αυτά τα χρόνια οι κυβερνήσεις έδωσαν προτεραιότητα σε πολιτικές που εμποδίζουν την βιομηχανική ανάπτυξη και τελικά περιόρισαν σταδιακά τον αριθμό των βιομηχανικών μονάδων που λειτουργούσαν στην χώρα μας. Όταν πλέον η Ελλάδα εισήλθε στην Ευρωζώνη, η οικονομία της βασιζόταν περισσότερο στον τριτογενή τομέα και λιγότερο στον πρωτογενή και δευτερογενή. Υπό αυτές τις συνθήκες η ελληνική βιομηχανία έφτασε σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Η αύξηση της βαρύτητας του τριτογενούς τομέα στο παραγωγικό σύστημα της χώρας έναντι του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα, είχε ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της ελληνικής οικονομίας. Μια οικονομία χωρίς ισχυρή εγχώρια βιομηχανία δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστική στις διεθνείς αγορές και αυτό αποτυπώθηκε στην πορεία της ελληνικής οικονομίας κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

Όπως αποτυπώνεται και στις επίσημες καταστάσεις και αναφορές της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας το προϊόν του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα αντιστοιχούσε το 2009 μόλις στο 26,5% της παραγωγής του τριτογενούς τομέα, όταν το 1980 αντιστοιχούσε περίπου στο 65% (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2017). Δηλαδή, τις τελευταίες δεκαετίες ολόκληρος ο κλάδος της βιομηχανικής παραγωγής έχει υποστεί μια σταδιακή συρρίκνωση, κάτι που διαχρονικά αποδυνάμωσε ολόκληρη την χώρα. Χαρακτηριστικά όπως βλέπουμε και στο Διάγραμμα 4.3, η συνολική αξία των πωληθέντων προϊόντων βιομηχανικής παραγωγής τα τελευταία δέκα χρόνια σημειώνει σταθερή μείωση ως αποτέλεσμα της συρρίκνωσης του κλάδου.

Διάγραμμα 4.3

Συνολική αξία πωληθέντων προϊόντων

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017

Η συρρίκνωση τόσο της πρωτογενούς όσο και της δευτερογενούς παραγωγής έναντι του τομέα παροχής υπηρεσιών είχε εντατικοποιηθεί ήδη και από τη δεκαετία του 1990. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επέλθει η οικονομία της Ελλάδας σε μια

σημαντικά αδύναμη θέση, καθώς η αρνητική εικόνα του εμπορικού ισοζυγίου αποδυνάμωνε την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, η οποία αναγκαστικά κατέφευγε στην εύκολη χρηματοδότηση μέσω διαρκούς και αυξανόμενου δανεισμού. Έτσι με το ξέσπασμα της παγκόσμια κρίσης το 2008, η Ελληνική οικονομία χωρίς την παρουσία ισχυρού πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα δεν κατάφερε να ανταπεξέλθει στις διεθνείς πιέσεις.

Οικοδομική δραστηριότητα

Από τους σημαντικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας είναι και η οικοδομική δραστηριότητα. Ιστορικά, η οικοδομική δραστηριότητα έχει αποτελέσει ένα θεμελιώδη πυλώνα που κυρίως από το 1960 και έπειτα έδωσε σημαντική πνοή στην ελληνική οικονομία. Ωστόσο, από το 2009 η οικοδομική δραστηριότητα δέχτηκε το μεγαλύτερο πλήγμα από την οικονομική κρίση από οποιονδήποτε άλλο κλάδο ή τομέα της οικονομίας της Ελλάδας.

Όπως αναφέρεται σε σχετική αναφορά της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας η μείωση τόσο της συνολικής όσο και της ιδιωτικής οικοδομικής δραστηριότητας που καταγράφεται το έτος 2016 σε σύγκριση με το έτος 2015 σηματοδοτεί τη διαρκή και ολοένα επιδεινούμενη καθοδική πορεία της ελληνικής οικονομίας. Η συνολική οικοδομική δραστηριότητα το 2016, ανήλθε σε 12.526 νέες οικοδομικές άδειες. Σε σχέση με το 2015 καταγράφηκε μείωση κατά 5,5% στις οικοδομικές άδειες, κατά 12,8 % στην επιφάνεια και κατά 28,9% στον όγκο. Μεμονωμένα η ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα, μειώθηκε κατά 5,6% όσον αφορά τις οικοδομικές άδειες οικοδομικών αδειών, κατά 5,2% στην επιφάνεια και αντίστοιχα όσον αφορά κατά 6,9% στον όγκο (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2018α).

Ο κλάδος της οικοδομής και των κατασκευών δείχνει ότι δεν κατέχει την κυριότερη θέση για την αναγκαία ανάπτυξη και την επιβεβλημένη οικονομική μεγέθυνση της χώρας. Η βαριά φορολογία, η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, η αστάθεια του φορολογικού συστήματος πλήττουν βαρύτερα το πεδίο των οικοδομικών και κατασκευαστικών δραστηριοτήτων. Βέβαια σημειώνεται ότι σε όλες τις προηγούμενες δεκαετίες η επιλεγμένη πολιτική οικονομικής ανάπτυξης είχε ως αποτέλεσμα τον παραγκωνισμό και την υποβάθμιση του κλάδου των οικοδομών.

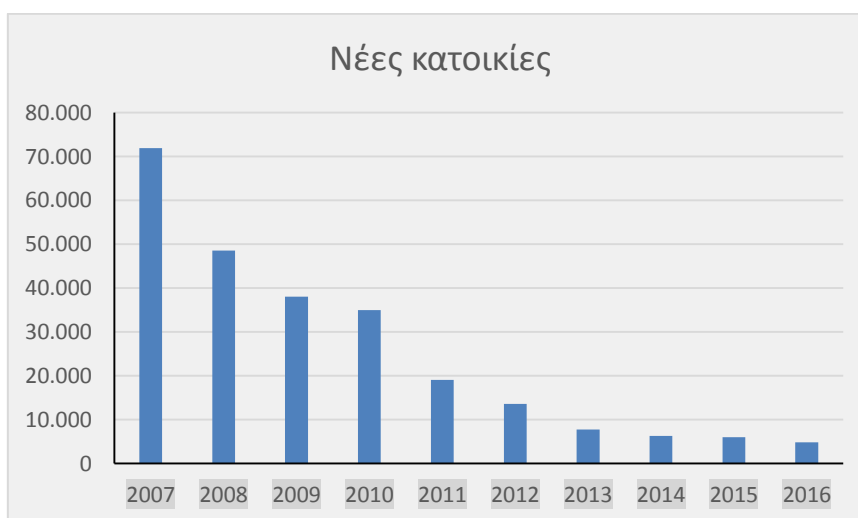
Αν προσθέσουμε στις προαναφερθείσες κυβερνητικές αδυναμίες τις θλιβερές της επιδόσεις στην αποσταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας λόγω μη ολοκλήρωσης της αξιολόγησης του 3ου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής και της αδυναμίας να προσελκύει επενδύσεις, γεγονός που θα αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα για την ανάκαμψη της οικοδομικής δραστηριότητας, κατανοούμε πως το μεγαλύτερο βαρίδιο που φέρει σε καθίζηση τον κλάδο της οικοδομής και τις κατασκευές είναι η ίδια η κυβέρνηση.

Χαρακτηριστικά, η επίδραση της οικονομικής κρίσης αποτυπώνεται και από τον μειωμένο αριθμό οικοδομικών αδειών, την συνεπακόλουθη υποαπασχόληση του εργατικού προσωπικού αλλά και την μείωση του επιπέδου τιμών των κατοικιών. Όπως αναφέρεται και στα δημοσιευμένα δεδομένα της ΕΣΥΕ η κρίση της ελληνικής οικονομίας συρρίκνωνα δραματικά την αγορά κατοικίας. Μέχρι και στις απαρχές της κρίσης, οι επενδύσεις σε κατοικίες αντιστοιχούσαν στο 75% των συνολικών επενδύσεων σε κατασκευές. Το αντίστοιχο μέγεθος το 2014 είχε περιοριστεί σε μόλις 31%, καθώς μειώθηκε κατά 23,29 δισ. Ευρώ (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2018α).

Όπως αποτυπώνεται και στον Πίνακα 4.2, με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, οι επενδύσεις για την ανέγερση νέων κατοικιών στην Ελλάδα έχουν σημειώσει μείωση κατά 93- 95% το διάστημα από το 2007 και μέχρι το 2016.

Πίνακας 4.2

Ανέγερση νέων κατοικιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017

Το 2016 συνεχίστηκε το αρνητικό ρεκόρ του κλάδου, αφού ούτε και οι θερινοί μήνες κατάφεραν να ενισχύσουν τη σχετική δραστηριότητα του κλάδου, παρά το γεγονός ότι χαρακτηρίζονται από υψηλό ρυθμό εργασιών εξαιτίας των ευνοϊκών καιρικών συνθηκών.

Επιπροσθέτως, αξίζει να σημειωθεί ότι η ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα συνεχίζει ακόμα και τώρα την πτωτική της πορεία, έστω και με σημαντικά χαμηλότερο βαθμό υποχώρησης συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια, καταδεικνύοντας έτσι τις ενδογενείς αδυναμίες του κλάδου. Όσον αφορά τις προοπτικές του κλάδου, παρατηρείται ενίσχυση της άποψης ότι η αγορά κατοικίας παρουσιάζει σταθεροποιητικές τάσεις έστω και σε χαμηλό επίπεδο. Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η σταθεροποίηση της αγοράς κάνει τα πρώτα σημάδια το πρώτο τρίμηνο του 2012 και επιταχύνθηκε στη διάρκεια του 2013 και στο πρώτο μισό του 2014 φαίνεται να ανακόπτεται κατά το 2014. Όμως από τα μέσα του 2014 οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν ελαφρά εξαιτίας της αβεβαιότητας λόγω των πολιτικών εξελίξεων.

4.3 Η ελληνική οικονομική κρίση

Η είσοδος της Ελλάδας στην ΟΝΕ ήδη από το 2001 είχε καλλιεργήσει ένα κλίμα ευφορίας και τίποτε δεν προμήνυε την μετέπειτα εξέλιξη των πραγμάτων. Αν και η Ελλάδα εκμεταλλεύτηκε τα πλεονεκτήματα του ενιαίου νομίσματος, δεν στάθηκε ικανή να τηρήσει τους όρους και να ακολουθήσει ένα οργανωμένο πρόγραμμα (Επικαιροποιημένο Ελληνικό Πρόγραμμα Σταθερότητας & Ανάπτυξης, Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, 2010). Παράλληλα, οι συνέπειες της κρίσης των ΗΠΑ που σταδιακά απλώθηκε και στην Ευρωπαϊκή ήπειρο επηρέασαν δραματικά και την ελληνική οικονομία (Commission: 2009, σελ. 28).

Ενώ πριν από το 2008 η Ελλάδα κατάφερε να διατηρεί ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης, το 2009 η ελληνική οικονομία παρουσίασε σημαντική κάμψη. Η οικονομική κρίση του 2009, από τις δυτικές οικονομίες επηρέασε σημαντικά την χρηματοπιστωτική και

οικονομική ευημερία της Ελλάδας όπως λοιπών χωρών, οργανισμών αλλά και ιδιωτών σε όλο τον κόσμο. Έτσι μέσα στο ίδιο έτος οι οίκοι αξιολόγησης υποβάθμισαν τη μακροπρόθεσμη πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από Α σε Α- αυξάνοντας το κόστος δανεισμού της χώρας (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είχαν άμεση επίπτωση σε διάφορους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Το μεγάλο δημόσιο χρέος, το σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών για την Ελλάδα και οι μεγάλες χρηματοδοτικές ανάγκες του δημόσιου τομέα είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της διαθέσιμης ρευστότητας στην ιδιωτική οικονομία με επακόλουθο το υψηλό κόστος άντλησης κεφαλαίων τόσο για τις δημόσιες όσο και για τις ιδιωτικές ελληνικές τράπεζες (Υπουργείο Οικονομικών: 2010).

Από τον Απρίλιο του 2010, οι παγκόσμιες αγορές έδειχναν ανησυχία για το μέγεθος του δημοσίου χρέους της Ελλάδας και για το πως μια ελληνική χρεοκοπία θα μπορούσε τελικά να επηρεάσει την Ευρωζώνη. Καθώς το φαινόμενο ήταν ολοένα και πιο έντονο, διατυπωθήκαν αβεβαιότητες για την ευρωπαϊκή συνοχή και ερωτήματα για τον αντίκτυπο που έχει η ελληνική κρίση χρέους στην Ευρωζώνη (Βαγιανός κ.ά: 2010, σελ. 57).

Παρά τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους, διαπιστώθηκε η επιτακτική ανάγκη παροχής πολλών δισεκατομμυρίων πακέτων διάσωσης της χώρας, το οποίο θα χρηματοδοτούνταν από την ΕΕ, το ΔΝΤ και τις τράπεζες των πλούσιων κρατών της Ευρωζώνης. Η χορήγηση αυτού του πακέτου συνοδεύονταν και από τη λήψη μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής (Krougman: 2009, σελ. 62).

Η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης ανάγκασε την ελληνική κυβέρνηση να προβεί σε σημαντικές αλλαγές αφού είχε συνειδητοποιήσει το πραγματικό μέγεθος της κρίσης. Έτσι υιοθετήθηκαν περισσότερο τεχνοκρατικές ηγεσίες ώστε να εφαρμοστούν εκείνες οι πολιτικές προκειμένου να χειριστούν τα προβλήματα που προκύπτουν. Για την ελληνική κρίση χρέους από την κυβέρνηση, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο επέμεναν ότι η ελληνική κυβέρνηση έπρεπε να αναλάβει αυστηρά μέτρα λιτότητας ως μοναδική διέξοδο για τη μείωση του ελλείμματος και έτσι να αποφύγει την πτώχευση. Αυτό συνέβη και στις δύο

διασώσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2010 και το 2012 (Χαρδούβελης: 2011, σελ. 21).

Το 2010, υπό το φόβο της πιθανής χρεωκοπίας της Ελλάδας, οι χώρες της ευρωζώνης αποφάσισαν να εγκρίνουν ένα πακέτο διάσωσης τριών ετών 110 δις ευρώ για τη στήριξη της ελληνικής οικονομίας (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014). Ως μέρος αυτού του πακέτου διάσωσης η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε μια σειρά αυστηρών μέτρων λιτότητας. Ωστόσο, μετά από ένα χρόνο συμμόρφωσης με τα μετρά λιτότητας η κατάσταση στην Ελληνική Οικονομία επιδεινώθηκε. Οι Έλληνες πολίτες πραγματικά είχαν χάσει κυριολεκτικά ότι είχαν επωφεληθεί από την είσοδο στην ευρωζώνη κα παρόλο που η πλειοψηφία του πληθυσμού υποστήριξε το ευρώ, η οικονομική τους κατάσταση επιδεινώθηκε καθώς το ενιαίο νόμισμα δεν ήταν προετοιμασμένο για μια τέτοια κρίση (Ζούζιας: 2012, σελ. 29).

Το οικονομικό κλίμα στην Ελλάδα μεταξύ των πολιτών της ολοένα και χειροτέρευε, με την λιτότητα ουσιαστικά να παρατείνει την ύφεση στην Ελλάδα. Η επιχειρηματική δραστηριότητα μειώθηκε και αντίστοιχα το επίπεδο απασχόλησης στην Ελλάδα κατά την περίοδο αυτή επίσης συρρικνώθηκε. Η ανεργία από την άλλη πλευρά αυξήθηκε δραματικά εκφράζοντας έτσι την άσχημη οικονομική θέση των νοικοκυριών. Στο Διάγραμμα 4.4 αποτυπώνεται η αύξηση της ανεργίας κατά την περίοδο αυτή.

Διάγραμμα 4.4

Αύξηση ποσοστού ανεργίας

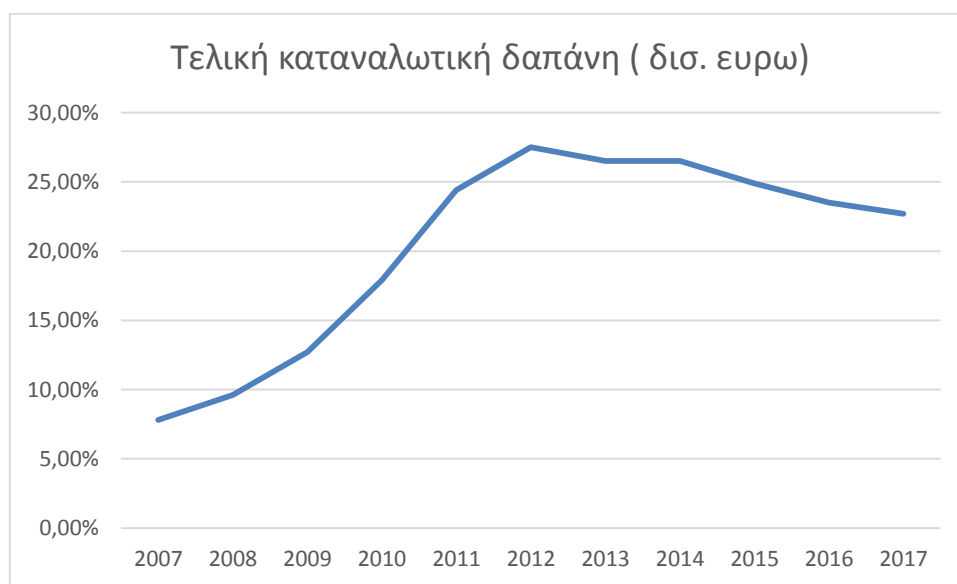
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018

Για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης έπρεπε να εφαρμοστεί αυστηρή περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, η οποία όμως τροφοδοτούσε την ίδια την ύφεση. Η πρώτη δέσμη μέτρων λιτότητας δεν κατάφερε να μειώσει με επιτυχία την ύφεση της ελληνικής οικονομίας και έτσι τον Μάρτιο του 2012 συμφωνήθηκε και ακολούθησε ένα δεύτερο πακέτο διάσωσης ύψους 130 δισεκατομμυρίων ευρώ ώστε να ανταποκριθεί η Ελλάδα στις οικονομικές της υποχρεώσεις (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014). Αυτό το πακέτο συνοδεύτηκε πάλι με ένα άλλο σύνολο των μέτρων λιτότητας, το οποίο όμως όπως διαφαίνεται από τις τρέχουσες εξελίξεις δεν έδωσε δυνατότητα ανάπτυξης στην Ελλάδα, καθιστώντας την ανάγκη για ένα τρίτο πακέτο διάσωσης.

Τα μέτρα λιτότητας που έπρεπε να παρθούν είχαν σφοδρή επίπτωση στο εισόδημα των νοικοκυριών με τις καταναλωτικές συνήθειες να προσαρμόζονται δραματικά αφού το εισόδημα τους περιορίστηκε. Στο Διάγραμμα 4.5 σύμφωνα με τα δεδομένα που δημοσίευσε η ελληνική στατιστική υπηρεσία, αποτυπώνεται η μείωση της καταναλωτικής δαπάνης κατά την περίοδο που εφαρμόστηκαν τα μέτρα λιτότητας.

Διάγραμμα 4.5

Μείωση τελικής καταναλωτικής δαπάνης

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018

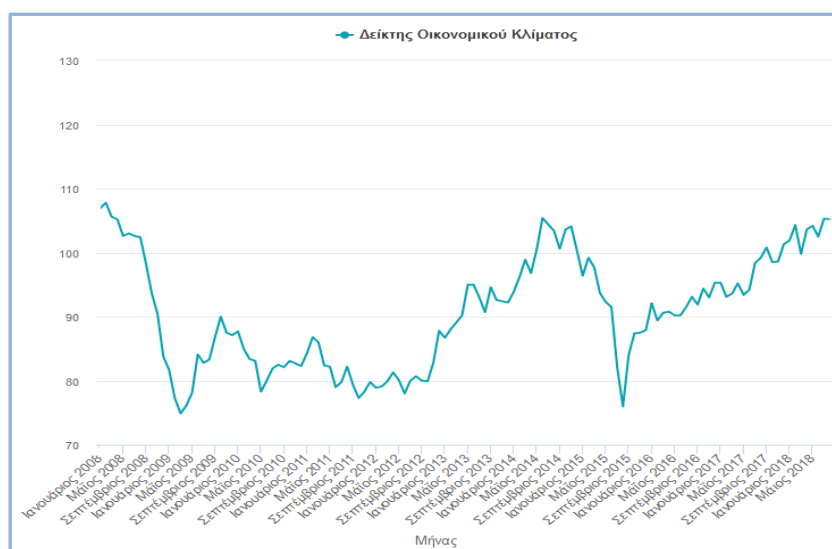
Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είχαν άμεση επίπτωση σε όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Το μεγάλο δημόσιο χρέος, το σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, αλλά και οι μεγάλες χρηματοδοτικές ανάγκες του δημόσιου τομέα επέφεραν αναπόφευκτα τον περιορισμό της διαθέσιμης ρευστότητας

στην ιδιωτική οικονομία με επακόλουθο το υψηλό κόστος άντλησης κεφαλαίων, κάτι που δυσχέραινε ιδιαίτερα την λειτουργία των επιχειρήσεων. Όμως καθώς το φαινόμενο εξελίσσονταν ολοένα και πιο έντονο, διατυπωθήκαν αβεβαιότητες για την Ευρωπαϊκή συνοχή και ερωτήματα για τον αντίκτυπο που έχει η ελληνική κρίση του χρέους στην Ευρωζώνη.

Στο Διάγραμμα 4.6 που ακολουθεί, αποτυπώνεται η εξέλιξη του μηνιαίου δείκτη οικονομικού κλίματος από τις αρχές του 2008 και μέχρι τα μέσα του 2018, βάση των δημοσιευμένων δεδομένων της Eurostat για την Ελλάδα. Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος αποτελεί ένα μέτρο για την αξιολόγηση της πορείας της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας και προκύπτει ως το σταθμισμένο άθροισμα των Δεικτών Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία, στις Κατασκευές, στο Λιανικό Εμπόριο και στις Υπηρεσίες και του Δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης. Σύμφωνα με το Διάγραμμα 4.6, με το ξέσπασμα της κρίσης ουσιαστικά κατέρρευσε το δυναμικό κλίμα που φαινομενικά υπήρχε τα προηγούμενα χρόνια.

Διάγραμμα 4.6

Μηνιαίος δείκτης Οικονομικού κλίματος

Πηγή: EUROSTAT, 2018

Το αρνητικό αυτό κλίμα συνεχίστηκε και στα επόμενα χρόνια με όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας σχεδόν να έχουν καταρρεύσει. Κατά το 2013 η κατάσταση στην ελληνική οικονομία όμως παρουσίασε σταθερότητα και μάλιστα, κατά το 2014

διαμορφώθηκε ένας ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομικής δραστηριότητας της τάξης του 0,8%. Έτσι, το 2014 ήταν η πρώτη χρονιά ανάπτυξης ύστερα από 6 χρόνια ύφεσης. Επί της ουσίας, η ελληνική οικονομία κινήθηκε ελαφρώς καλύτερα από τις αρχικές προβλέψεις για το 2014.

4.4 Η επίδραση του Τριμερή Μηχανισμού Στήριξης

Από το 2010 η Ελλάδα λόγω του υψηλού δημοσιονομικού χρέους και της αδυναμίας να το εξυπηρετεί, αδυνατούσε να βρει χρηματοδότηση στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου αφού τα επιτόκια δανεισμού είχαν φτάσει σε απαγορευτικά επίπεδα. Αναγκαστικά η Ελλάδα έπρεπε να καταφύγει στον τριμερή μηχανισμό στήριξης, κάτι που με την σειρά του την ανάγκασε να αποδεχτεί τρία διαδοχικά μνημόνια. Τα μνημόνια αυτά είναι τυπικά του είδους τους, καθώς αφορούσαν την παροχή πιστώσεων με ευνοϊκούς όρους με «αντάλλαγμα» δημοσιονομική προσαρμογή και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

Η εφαρμογή των τριών διαδοχικών μνημονίων περιλάμβανε μείωση επιδομάτων, μείωση αμοιβών δημοσίων υπαλλήλων, αύξηση φόρων και τελών. Περιελάμβαναν δηλαδή την υποχρέωση της ελληνικής κυβέρνησης να εφαρμόσει μέτρα αυστηρής περιοριστικής πολιτικής τα οποία όμως έφεραν την ελληνική οικονομία σε μια συνεχόμενη πορεία ύφεσης, αφού η μείωση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών, έφερε μείωση της συνολικής ζήτησης και αναπόφευκτα αύξηση της ανεργίας.

Τα πρώτα μνημονιακά χρόνια 2010-2013, η Ελλάδα έχασε περίπου το 20% του ΑΕΠ ή 47,1 δισ. ευρώ. Η αντιμνημονιακή ρητορική χρεώνει την απώλεια αυτή στα υφεσιακά μέτρα του μνημονίου και στη λιτότητα. Το πρώτο μνημόνιο και ειδικά τα μέτρα μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2011 μπορούμε να τα χαρακτηρίσουμε μάλλον ήπια, συγκρινόμενα με αυτά που ακολούθησαν. Όμως την περίοδο εκείνη έγινε η κατακρήμνιση του εγχώριου προϊόντος η οποία συνοδεύθηκε από εκρηκτική αύξηση της ανεργίας κατά είκοσι ποσοστιαίες μονάδες (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Βασικό χαρακτηριστικό της εφαρμογής των μνημονίων είναι η έλλειψη ρευστότητας, κάτι που είχε άμεση επίπτωση σε όλους τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Η ασφυξία ρευστότητας δεν είναι αποτέλεσμα των μνημονικών μέτρων και της λιτότητας. Ήδη από το 2009, η διατραπεζική αγορά είχε πρακτικώς κλείσει εξαιτίας της διεθνούς χρηματοοικονομικής κρίσης. Αυτό σημαίνει ότι οι τράπεζες αδυνατούσαν να χρηματοδοτήσουν τις επιχειρήσεις και αυτό συνέβαινε ανεξαρτήτως μνημονίου. Το μνημονικό λάθος ήταν η μη αναγνώριση των επιπτώσεων της έλλειψης ρευστότητας (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Ο συνδυασμός των παραπάνω σαφώς δυσχέραινε την πορεία των επιχειρήσεων. Όσον αφορά την ναυτιλία, η επιβολή βαριάς φορολογίας ανάγκασε πολλές ναυτιλιακές επιχειρήσεις να εγκαταλείψουν την χώρα. Αναφορικά με τον τουρισμό, η επίδοση τους παραμένει υψηλή για τα τρέχοντα επίπεδα, παρόλα αυτά δεν έχει μείνει ανεπηρέαστος από την κρίση. Οι επιχειρήσεις που ασχολούνται στο χώρο της βιομηχανίας δέχτηκαν το μεγαλύτερο πλήγμα αφού η ταυτόχρονη μείωση της ζήτησης αλλά και η εξαφάνιση της όποιας δυνατότητας ενίσχυσης της ρευστότητας επιβάρυνε τον κλάδο τους. Αντίστοιχα ο κλάδος της οικοδομών γνώρισε την μεγαλύτερη ύφεση εξαιτίας της βαριάς φορολογίας όχι των εταιρειών που ασχολούνται στον κλάδο, αλλά της φορολογίας των ιδιοκτητών.

4.5 Ανακεφαλαίωση

Οι τέσσερις οικονομικοί κλάδοι στους οποίους στηρίχθηκε η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας επηρεάστηκαν από την οικονομική κρίση. Οι κλάδοι αυτοί περιλαμβάνουν την ναυτιλία, τον τουρισμό, την βιομηχανία και την οικοδομική δραστηριότητα καθώς συνιστούν τα μεγαλύτερα ποσοστά οικονομικής δραστηριότητας στα πλαίσια της ελληνικής οικονομίας (Κουφάρης: 2010, σελ. 44).

Ο βαθμός της επίδρασης είναι διαφορετικός ανά κλάδο λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, με τους κλάδους της βιομηχανίας και των οικοδομών να δέχονται την μεγαλύτερη αρνητική επίδραση, ενώ οι κλάδοι της ναυτιλίας και του τουρισμού βρέθηκαν σαφώς σε καλύτερη θέση.

Κεφάλαιο 5ο Συμβολή σε απασχόληση και επιχειρηματικότητα ανά κλάδο

5.1 Εισαγωγή

Στις ενότητες που ακολουθούν περιγράφονται η συμβολή κάθε επιμέρους κλάδου τόσο στην ενδυνάμωση της εγχώριας απασχόλησης όσο και γενικότερα στην ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας.

5.2 Ναυτιλία

Όπως προαναφέρθηκε, η ναυτιλία είναι διαχρονικά ένας από τους σημαντικότερους οικονομικούς κλάδους της Ελλάδας. Η δυναμική που έχει να αναπτύξει ο κλάδος έχει βοηθήσει στην ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας τόσο ως προς το εισόδημα των ελληνικών ναυτιλιακών εταιρειών όσο και ως προς την τόνωση της απασχόλησης (Λύρας: 2002, σελ. 28).

Η αποτύπωση όμως της οικονομικής συμβολής των θαλάσσιων μεταφορών συναντά δυσκολίες και αυτό οφείλεται κυρίως στην διαφορετικής προέλευσης σημαίας νηολόγησης των πλοίων και στην δυσκολία αποτύπωσης της ιδιοκτησίας των πλοίων. Συνεπώς η ανεύρεση αξιόπιστων δεδομένων μετατρέπεται ιδιαίτερα δύσκολη διαδικασία.

Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι για τον υπολογισμό του ποσοστού της απασχόλησης στα ελληνικά πλοία χρησιμοποιούνται επίσημα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ. Με άλλα λόγια αυτό σημαίνει ότι λαμβάνονται υπόψη ναυτικοί που βρίσκονται σε ελληνόκτητα πλοία ελληνικής και ξένης σημαίας που είναι συμβεβλημένα με το ΝΑΤ. Αυτό συνεπάγεται ότι δεν συνυπολογίζονται τα ελληνόκτητα πλοία ξένης σημαίας, η πλειονότητα των οποίων δεν είναι αναγκαστικά συμβεβλημένα με το ΝΑΤ. Όμως όπως είναι ήδη γνωστό τα πλοία αυτά αποτελούν σημαντικό μέρος της ελληνόκτητης ποντοπόρου ναυτιλίας.

Παρ' όλα αυτά και με την επιφύλαξη των όσων προκύπτουν παρατηρείται ότι το 2008 η απασχόληση στο σύνολο των θαλάσσιων μεταφορών με βάση τα στοιχεία της

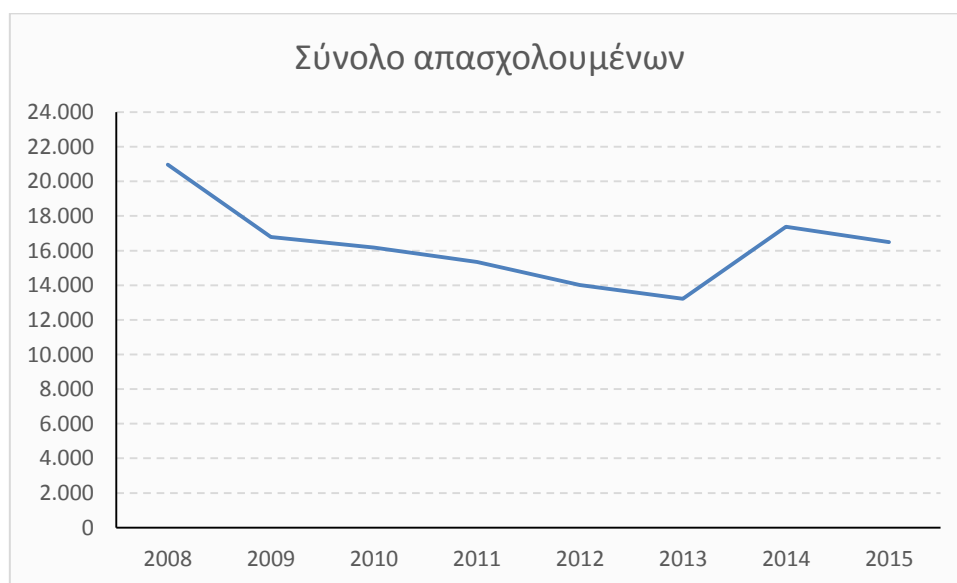
Eurostat αφορούσε περίπου τις 34 χιλιάδες θέσεις εργασίας, θέτοντας έτσι τον κλάδο στην 21η θέση στο σύνολο των 59 κλάδων δραστηριότητας στη χώρα.

Κατά το 2009 η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση δεν άφησε ανεπηρέαστη την ναυτιλία. Ήδη με την έναρξη της κρίσης καταγράφηκε μια μείωση των θέσεων απασχόλησης κατά 1,4%, ενώ αντίστοιχα το 2010 η υποχώρηση συνεχίστηκε φτάνοντας στο 6,5%. Σημειώνεται ότι για το έτος 2008 σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, οι ναυτικοί που απασχολούνται στα πλοία ελληνικής σημαίας και ξένης που είναι συμβεβλημένα με το NAT έφταναν τους 26.893 (Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, 2012). Σημειώνεται επίσης ότι το 35% των καταγεγραμμένων από την ΕΛΣΤΑΤ ναυτικών, δραστηριοποιούνται στα τουριστικά/επιβατηγά πλοία, ενώ το υπόλοιπο μέρος αφορά ισόποσα φορτηγά και τα δεξαμενόπλοια (31,3% και 31,7% αντίστοιχα).

Το Διάγραμμα 5.1 που ακολουθεί παρουσιάζει την εξέλιξη του μεγέθους των συνολικά απασχολούμενων στην ναυτιλία κατά την περίοδο από το 2008 μέχρι το 2015. Όπως φαίνεται, η μείωση ήταν ιδιαίτερα έντονη κατά το 2012 και 2013 όπου είχαμε το αποκορύφωμα της κρίσης (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2017) .

Διάγραμμα 5-1

Απασχόληση στην ναυτιλία

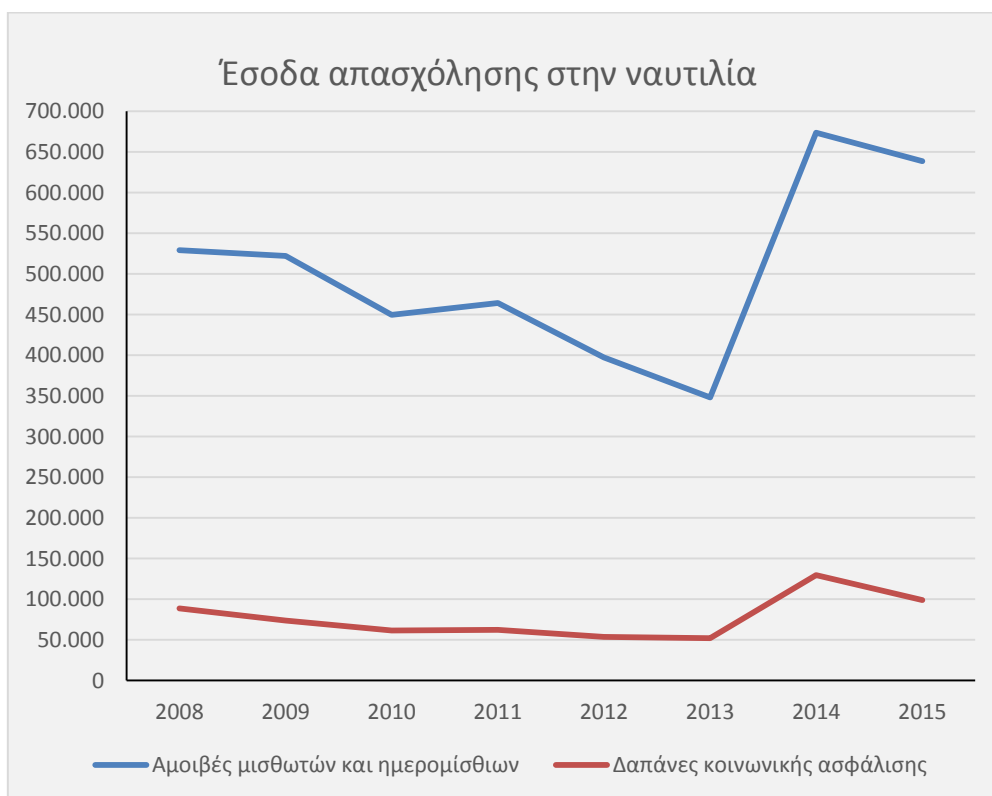
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017

Το παραπάνω Διάγραμμα 5.1 αποδεικνύει ότι σαφώς ο κλάδος της ναυτιλίας επηρεάστηκε από την κρίση της ελληνικής οικονομίας. Το γεγονός ότι οι εταιρείες του κλάδου αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Ελλάδα, οδήγησε και στην μείωση του αριθμού των απασχολημένων σε αυτές. Όμως αξίζει να σημειώσουμε η απασχόληση στον κλάδο αρχίζει να αυξάνεται, κάτι που δείχνει ότι τελικά υπάρχουν σημάδια ανάκαμψης. Αντίστοιχα και τα έσοδα από την απασχόληση διαμορφώνουν ανάλογη τάση.

Όπως αποτυπώνεται και στο Διάγραμμα 5.2 τόσο τα έσοδα των απασχολουμένων όσο και οι αντίστοιχες δαπάνες κοινωνικής ασφάλισης κατά τα έτη 2012 και 2013 παρουσιάζουν τις χαμηλότερες τιμές, κάτι που οφείλεται στην κορύφωση της οικονομικής κρίσης. Επίσης, αξίζει και εδώ να αναφερθεί η ανάκαμψη που παρουσιάζει ο κλάδος από το 2014 και έπειτα.

Διάγραμμα 5.2

Έσοδα απασχόλησης στην ναυτιλία

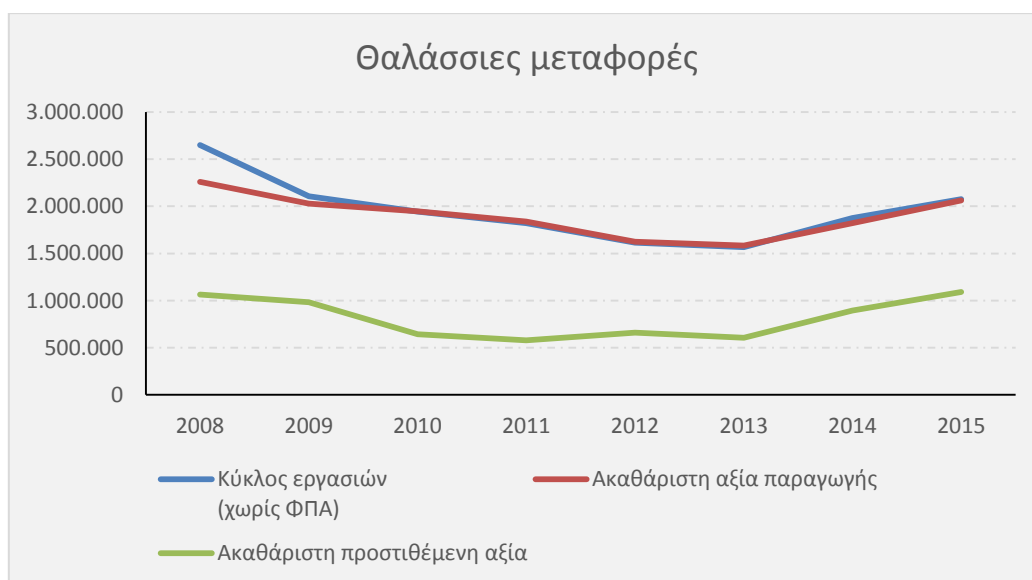
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017

Η ίδια τάση αποτυπώνεται και στο επίπεδο δραστηριότητας της ελληνικής ναυτιλίας προδηλώνοντας έτσι και την αντίστοιχη συμπεριφορά στην ελληνική επιχειρηματικότητα. Καθώς η ύφεση της ελληνικής οικονομίας συνεχώς επιδεινώνονταν παρατηρούμε ότι και το γενικό επίπεδο ναυτιλιακής δραστηριότητας μειώνονταν. Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός πως η ελληνική ναυτιλία, δεν αποτέλεσε ποτέ μέρος της κρίσης χρέους του ελληνικού κράτους, ενώ γνώρισε σημαντικές διαταραχές στην καθημερινή λειτουργία της εξαιτίας των περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων. Ως εκ τούτου, ένας σημαντικός αριθμός ναυτιλιακών επιχειρήσεων αναγκάστηκε να μεταφέρει έσοδα των πλοίων στο εξωτερικό, προκειμένου να είναι σε θέση να εκπληρώσουν έγκαιρα και αποτελεσματικά τις διεθνείς οικονομικές τους υποχρεώσεις (Ελληνική Ναυτιλία και Οικονομία, 2017).

Όπως και στο παρακάτω Διάγραμμα 5.3 βάση των δεδομένων της ΕΛΣΤΑΤ, κατά το έτος 2013 ο κύκλος εργασιών των θαλάσσιων μεταφορών σημείωσε την ελάχιστη τιμή κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, γεγονός που επαληθεύει την ισχυρή επίδραση της οικονομικής κρίσης στην ελληνική ναυτιλία.

Διάγραμμα 5.3

Αξία θαλάσσιων μεταφορών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017

Η απασχόληση στην ναυτιλία δημιουργεί και έμμεση απασχόληση κυρίως ως προς τις υποστηρικτικές δραστηριότητες των θαλασσίων μεταφορών. Με άλλα λόγια η λειτουργία του ίδιου του κλάδου της ναυτιλίας προκαλεί έμμεσα περαιτέρω αύξηση της απασχόλησης, αφού οι ναυτιλιακές δραστηριότητες απαιτούν και την ανάπτυξη μιας σειράς διάφορων άλλων υποστηρικτικών δραστηριοτήτων στην ξηρά, όπως είναι η τροφοδοσία, οι επισκευές, διάφορες διοικητικές λειτουργίες, καύσιμα και άλλες δραστηριότητες. Συνεπώς μπορεί να σημειωθεί ότι η συμβολή της ναυτιλίας στην αύξηση της απασχόλησης είναι πολύ μεγαλύτερη και δεν περιορίζεται απλώς μόνο στους ναυτικούς που απασχολούνται στα καράβια.

5.3 Τουρισμός

Ο τουρισμός ως η βαριά βιομηχανία της ελληνικής οικονομίας, σαφώς συμβάλλει όσο κανένα άλλος κλάδος τόσο στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας όσο και στην διατήρηση της απασχόλησης. Ειδικότερα τα τελευταία χρόνια αλλά και κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης οι τουριστικές δραστηριότητες συνετέλεσαν σε μεγάλες εισροές κεφαλαίων (ΙΝΣΕΤΕ: 2018, σελ. 23-24).

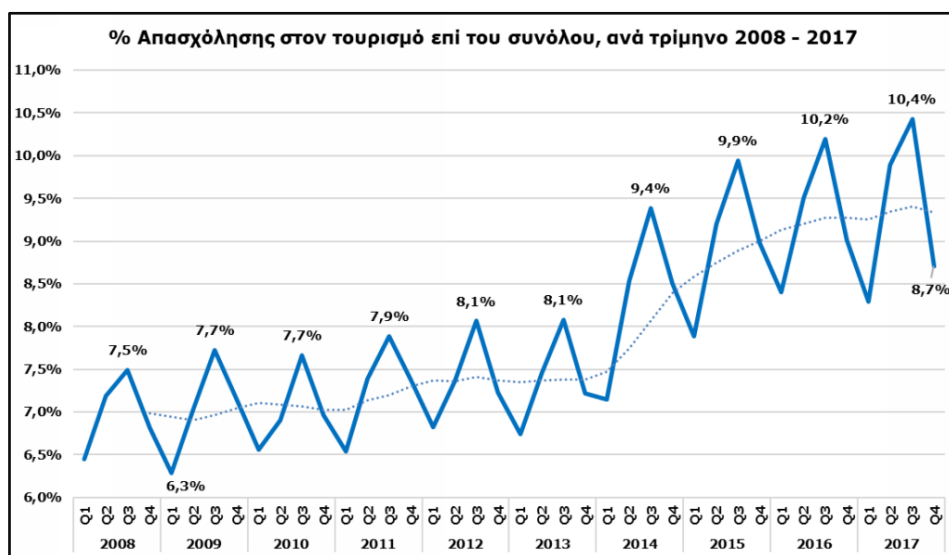
Η θετική δυναμική του τουρισμού αποτυπώνεται και στην συμβολή του στην απασχόληση. Έτσι, καθώς ο αριθμός των επισκεπτών αυξάνεται από έτος σε έτος, αυξάνεται και η ανάγκη για περισσότερο προσωπικό. Όπως και στην ναυτιλία ο τουρισμός αυξάνει την απασχόληση τόσο άμεσα όσο και έμμεσα, αφού η εισροή μεγάλου αριθμού τουριστών δημιουργεί μια σειρά από επιπλέον διάφορες ανάγκες που κατά συνέπεια απαιτούν την κινητοποίηση ενός μεγάλου αριθμού εργαζομένων που απασχολούνται στο χώρο της εστίασης, ένδυσης, μεταφορών κ.α. Το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που απασχολείται αρχίζει να αυξάνεται από το 2008 και έπειτα, σε αντίθεση με άλλους κλάδους της ελληνικής οικονομίας που κατά την ίδια περίοδο παρουσιάζουν μείωση του προσωπικού που απασχολούν.

Στο παρακάτω Διάγραμμα 5.4 παρουσιάζεται η τάση της απασχόλησης για κάθε τρίμηνο σε ετήσια βάση. Κύριο χαρακτηριστικό είναι η ετήσια διακύμανση, δηλαδή σε κάθε έτος στο πρώτο και στο τελευταίο τρίμηνο η απασχόληση στον τουρισμό

είναι χαμηλή, αλλά στο δεύτερο και τρίτο τρίμηνο η απασχόληση στον τουρισμό είναι υψηλότερη καθώς αντιστοιχούν στην τουριστική περίοδο του κάθε έτους. Όμως αξίζει να σημειώσουμε ότι διαχρονικά σε όλη αυτή την εξεταζόμενη περίοδο διακρίνουμε μια αύξηση. Επίσης, φαίνεται και στο διάγραμμα, από το πρώτο τρίμηνο του 2008 έως το τέταρτο τρίμηνο του 2013 η απασχόληση στον τουρισμό παρουσιάζει μια σταθερή πορεία. Όμως από το πρώτο τρίμηνο του 2014, το ποσοστό της απασχόλησης στον τουρισμό παρουσιάζει μια γενικότερη αύξηση (ΙΝΣΕΤΕ: 2018, σελ. 30-31).

Διάγραμμα 5.4

Απασχόληση στον τουρισμό

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017

Ο τουρισμός διαμορφώνεται ως ο πιο προσοδοφόρος κλάδος της ελληνικής οικονομίας και ειδικότερα τις τελευταίες δεκαετίες, ο τουρισμός φέρνει κάθε χρόνο τα περισσότερα έσοδα στην ελληνική οικονομία.

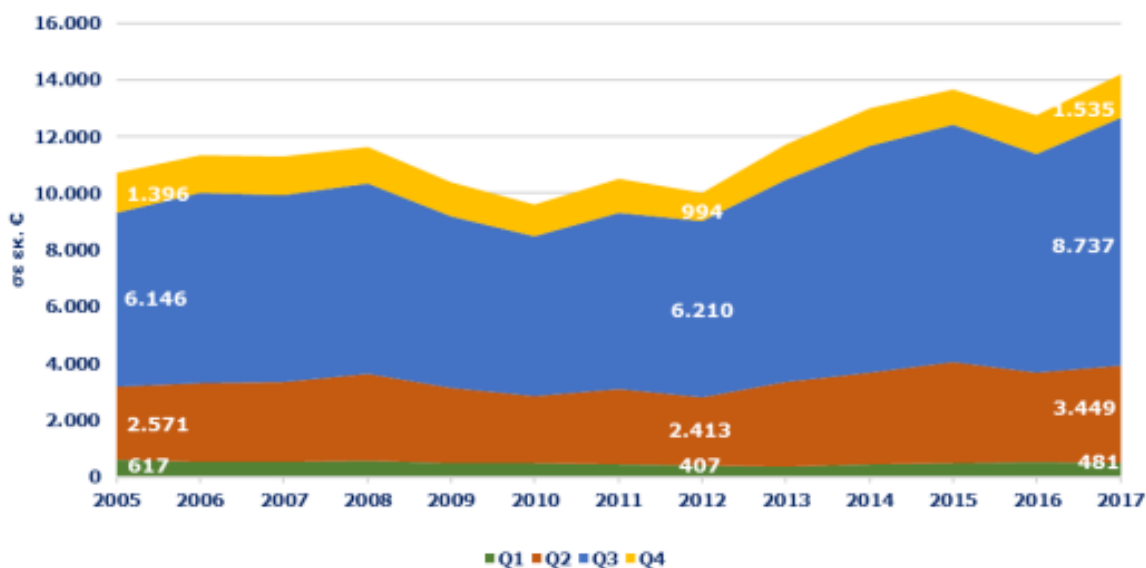
Καθώς χρόνο με το χρόνο αυξάνεται ο αριθμός των τουριστών που επισκέπτονται τη χώρα μας, ο κλάδος του τουρισμού συμβάλλει όλο και περισσότερο στο παραγόμενο προϊόν της ελληνικής οικονομίας και ως εκ τούτου καθίσταται ολοένα και περισσότερο στρατηγικός κλάδος. Συνεπώς, αναγνωρίζεται από τους οικονομικούς φορείς ολοένα και περισσότερο η σπουδαιότητα του κλάδου. Εκείνο το στοιχείο που ενισχύει την σημασία του τουρισμού για την Ελλάδα αποτελεί το γεγονός ότι η

οικονομική κρίση δεν επηρέασε τον κλάδο, αντιθέτως μάλιστα από το 2009 και έπειτα, η άφιξη των τουριστών γνωρίζει σταδιακά ιδιαίτερη αύξηση (ΙΝΣΕΤΕ: 2018, Εξέλιξη μεγεθών και δεικτών εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα).

Ο τουριστικός κλάδος γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη παρά την οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία. Τα έσοδα που πραγματοποιούνται αυξάνονται σταθερά καθιστώντας τον κλάδο ως τον μόνο προσοδοφόρο κλάδο και παράλληλα, εκφράζεται και η άποψη πως ακόμα και σε αυτές τις συνθήκες υπάρχουν θετικές προοπτικές και δυνατότητες ανάπτυξης. Στο Διάγραμμα 5.5 που ακολουθεί αποτυπώνονται σύμφωνα με τα δεδομένα που δημοσίευσε η Ελληνική Στατιστική υπηρεσία, η εξέλιξη εσόδων του τουριστικού κλάδου ανά τρίμηνο. Ειδικότερα, από το 2005 και μέχρι το 2017 παρά τις μικρές διακυμάνσεις ο κλάδος παρουσιάζει μια ιδιαίτερα προσοδοφόρα προοπτική.

Διάγραμμα 5.5

Έσοδα ανά τρίμηνο τουριστικού κλάδου

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018

5.4 Βιομηχανία

Αντίθετα, ο κλάδος της βιομηχανίας δεν κατάφερε να φτάσει στο επίπεδο δραστηριοποίησης όπως οι προηγούμενοι δυο κλάδοι. Οι ιδιαίτερα δυσχερείς συνθήκες που επιβάλλει η οικονομική κρίση στην ελληνική βιομηχανία, σαφώς συρρίκνωσαν το επίπεδο της συμβολής στο παραγόμενο προϊόν. Στη μεταποίηση έχει καταγραφεί η μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης, αμέσως μετά από τον κλάδο των κατασκευών. Χαρακτηριστικά όπως αναφέρεται και από επίσημα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ η απασχόληση μειώθηκε κατά 50% από το 2005 μέχρι το 2015. Ωστόσο η εικόνα έχει αρχίσει με μικρούς ρυθμούς να μεταστρέφεται και έτσι σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ ο Γενικός Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής του μηνός Σεπτεμβρίου 2018, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο δείκτη του Σεπτεμβρίου 2017, παρουσίασε αύξηση 2,0% έναντι αύξησης 4,1% που σημειώθηκε κατά την αντίστοιχη σύγκριση του έτους 2017 με το 2016. Ο μέσος Γενικός Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής της περιόδου Ιανουαρίου –Σεπτεμβρίου 2018, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο δείκτη της περιόδου Ιανουαρίου –Σεπτεμβρίου 2017, παρουσίασε αύξηση 0,9%. Ο εποχικά διορθωμένος Γενικός Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής του μηνός Σεπτεμβρίου 2018 , σε σύγκριση με τον αντίστοιχο δείκτη του Αυγούστου 2018, παρουσίασε μείωση 0,9% (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2018β).

Ως προς τον κύκλο εργασιών, ο σχετικός δείκτης της βιομηχανίας σημείωσε πτώση κατά 23% το 2009 συγκριτικά με το 2008. Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 5.6 ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής με έτος βάσης το 2010, είναι εμφανές ότι από το 2008 και έπειτα παρουσιάζει μια σταθερή φθίνουσα τάση αποτυπώνοντας έτσι την σταθερή συρρίκνωση των δραστηριοτήτων της ελληνικής βιομηχανίας κατά την περίοδο της κρίσης. Η πτώση συνεχίζεται από το 2011, με εξαίρεση το 2014 όταν και ο σχετικός δείκτης ανακάμπτει προσωρινά (IOBE: 2017).

Διάγραμμα 5.6

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής

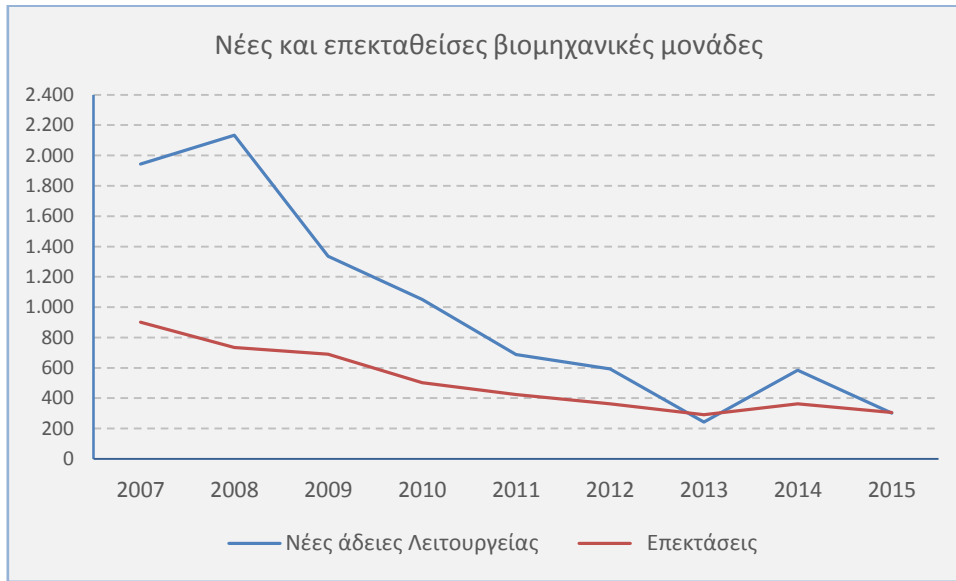
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2017

Ο Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής μετρά τη μηνιαία μεταβολή του όγκου της συνολικής παραγωγής σε τέσσερις κλάδους: ορυχείων και λατομείων, μεταποίησης και παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και νερού. Η πτώση συνεχίζεται από το 2011, με εξαίρεση το 2014 όταν ο σχετικός δείκτης ανακάμπτει προσωρινά (IOBE, 2017). Η ισχυρή επίδραση της ύφεσης που έπληξε τον κλάδο της μεταποίησης, καταδεικνύει την εξάρτηση του κλάδου από τη εγχώρια οικονομία. Με τη σειρά του αυτό αποδεικνύει και την ελαστικότητα του κλάδου ως προς τις μεταβολές της εγχώριας οικονομίας.

Αντιστοίχως, αυτή η συρρίκνωση του βιομηχανικού κλάδου αποτυπώνεται ακόμη και στον αριθμό των νέων αλλά και των επεκτάσεων των διαφόρων βιομηχανικών μονάδων. Στο Διάγραμμα 5.7, παρουσιάζεται η εξέλιξη του αριθμού αιτήσεων για νέες βιομηχανικές μονάδες αλλά και για επεκτάσεις υφιστάμενων μονάδων, σύμφωνα με τις στατιστικές που έχει δημοσιεύσει η Ελληνική Στατιστική Αρχή. Όπως φαίνεται υπάρχει μια έντονη καθοδική τάση, αφού με την έναρξη της οικονομικής κρίσης, ο κλάδος της ελληνικής βιομηχανίας υπέστη σημαντικά πλήγματα από την εφαρμογή της περιοριστικής πολιτικής που εφαρμόστηκε κατά την περίοδο αυτή.

Διάγραμμα 5.7

Νέες/επεκταθείσες βιομηχανικές μονάδες

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018

Η επιβολή βαριάς φορολογίας, η αύξηση διαφόρων τελών και του ΦΠΑ, αλλά και οι περιορισμένες δυνατότητες από τις τράπεζες δημιούργησαν ένα ασφυκτικό περιβάλλον που απέτρεψε την άνθηση του βιομηχανικού κλάδου. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα η λειτουργία των επιχειρήσεων του κλάδου σε τέτοιες συνθήκες επιφέρει μεγάλο κόστος και ως εκ τούτου πολλές από τις υφιστάμενες επιχειρήσεις αναγκάστηκαν είτε να κλείσουν, είτε να μεταφέρουν την έδρα τους προς το εξωτερικό.

5.5 Οικοδομική δραστηριότητα

Η οικοδομική δραστηριότητα από το 2009 σημειώνει φθίνουσα πορεία. Γενικότερα όμως παρά τη συρρίκνωσή του, ο συγκεκριμένος τομέας της οικοδομικής δραστηριότητας και γενικότερα των κατασκευών θεωρείται από τους πιο σημαντικούς τομείς σε μια οικονομία.

Ήδη πριν την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης ο κλάδος αντιστοιχούσε στο 9% περίπου της συνολικής απασχόλησης της χώρας. Ειδικότερα κατά την περίοδο από το

1998 και μέχρι το 2007, η απασχόληση στις κατασκευές αυξάνονταν ταχύτερα από το σύνολο της οικονομίας, καθώς ήταν αναδυόμενος κλάδος της οικονομίας. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της απασχόλησης στο κλάδο των κατασκευών κατά την περίοδο αυτή ήταν 3,3%, ενώ για το σύνολο της οικονομίας ήταν μόλις 1,3%. Γενικότερα ο κλάδος των κατασκευών και πιο συγκεκριμένα η οικοδομική δραστηριότητα σημείωσαν μεγάλη ανάπτυξη ειδικά μετά το 2000, με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, καθώς ήταν αυξανόμενη η ανάγκη για την ανάπτυξη υποδομών (IOBE, 2015, Το αποτύπωμα της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην ελληνική οικονομία).

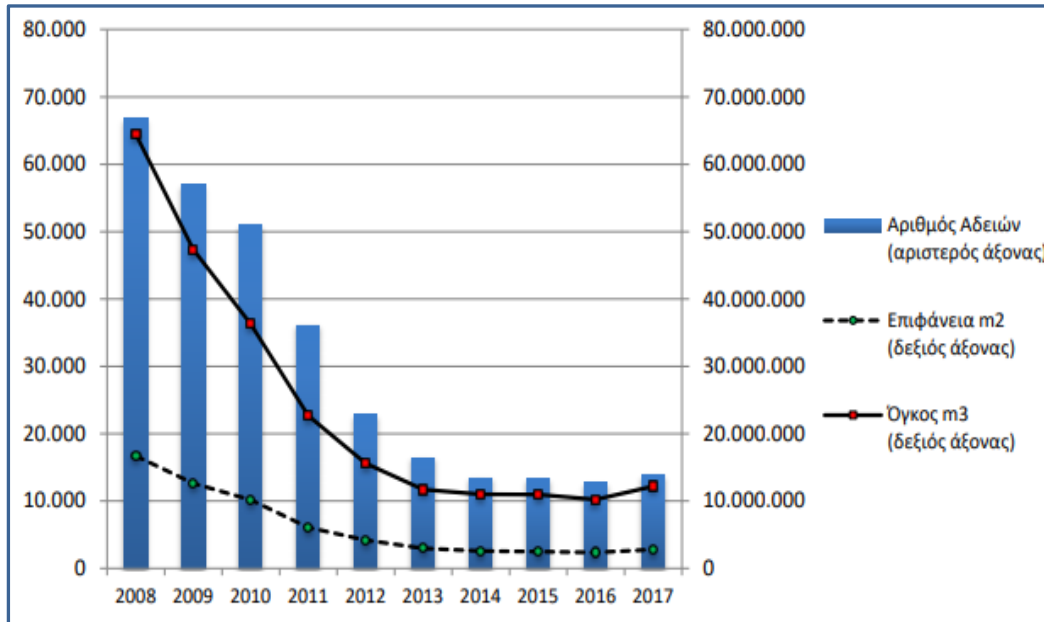
Με το πέρας των Ολυμπιακών αγώνων άρχισαν σταδιακά να παρουσιάζονται κάποια σημάδια κάμψης αφού η οικοδομική δραστηριότητα άρχισε να μειώνεται. Συνεπώς μπορεί να σημειωθεί ότι η τρέχουσα οικονομική κρίση είχε κάνει ήδη την εμφάνισή της από το 2005 καθώς τότε είχε προκύψει η τεράστια φούσκα των ακινήτων καθώς είχε διαπιστωθεί ότι τα ακίνητα στην περιοχή της Αττικής ήταν υπερτιμημένα.

Η οικονομική κρίση που ακολούθησε επιβάρυνε τον κατασκευαστικό τομέα της χώρας ακόμα περισσότερο, αφού ήταν ήδη σε φάση κάμψης εξαιτίας προβλημάτων που είχαν παρουσιαστεί στον τομέα των δημόσιων έργων και γενικότερα της οικοδομής. Παράλληλα, τα αυξανόμενα προβλήματα του τραπεζικού δανεισμού δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο την κατάσταση αφού μείωναν την ρευστότητα των νοικοκυριών και την ευρύτερη χρηματοδότηση νέων προγραμμάτων με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια γενική εικόνα στασιμότητας του οικοδομικού και κατασκευαστικού κλάδου. Καθώς η οικοδομική δραστηριότητα φθίνει, ανάλογη τάση παρατηρείται τόσο στην απασχόληση αλλά και στην γενική επιχειρηματική δραστηριότητα που συνοδεύει τις οικοδομικές εργασίες.

Ενδεικτικό της αρνητικής αυτής τάσης είναι και το Διάγραμμα 5.8 ιδιωτικής οικοδομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα που ακολουθεί. Είναι ξεκάθαρα εμφανές από το 2007 μέχρι και το 2017 η οικοδομική δραστηριότητα ακολουθεί μια κατακόρυφη πτώση προς τα κάτω με άμεσες συνέπειες στον ευρύτερο κλάδο.

Διάγραμμα 5.8

Οικοδομική δραστηριότητα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018

Η συρρίκνωση του κλάδου είχε δραματικές συνέπειες αφού σχεδόν το σύνολο των απασχολούμενων στο χώρο αυτό γνώρισαν τρομακτική μείωση των εισοδημάτων τους, ενώ παράλληλα πολύ μεγάλο ποσοστό οδηγήθηκε στην μακροχρόνια ανεργία. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι η οικοδομική δραστηριότητα είχε γνωρίσει μεγάλη άνοδο κυρίως κατά την χρονιά των ολυμπιακών αγώνων και ο κλάδος των κατασκευών είχε χαρακτηριστεί από πολλούς χρηματοπιστωτικούς αναλυτές ότι αποτέλεσε μια φούσκα καθώς τα ακίνητα στην Ελλάδα ήταν υπερτιμημένα. Όμως, κατά την τρέχουσα περίοδο των τελευταίων δώδεκα μηνών, δηλαδή από το Σεπτέμβριο 2017 έως τον Αύγουστο 2018, το μέγεθος της Συνολικής Οικοδομικής Δραστηριότητας, τόσο ιδιωτικής όσο και δημόσιας στην χώρα μας έφτασε τις 14.711 οικοδομικές άδειες, που αντιστοιχούν σε 3.193,1 χιλιάδες m² επιφάνειας και 13.996,4 χιλιάδες m³ όγκου. Συγκρίνοντας λοιπόν με την αντίστοιχη περίοδο Σεπτεμβρίου 2016 - Αυγούστου 2017, βλέπουμε ότι υπάρχει αύξηση κατά 8,5% στον αριθμό των οικοδομικών αδειών, κατά 18,7% στην επιφάνεια και κατά 19,1% στον όγκο (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2018α). Αυτό καταδεικνύει την θετική προοπτική που παρουσιάζει ο κλάδος ύστερα από μια δεκαετία ύφεσης και συρρίκνωσης.

5.6 Ανακεφαλαίωση

Παρ' όλες τις αρνητικές επιδράσεις τόσο η ναυτιλία όσο και ο τουρισμός κατόρθωσαν να παραμείνουν οι πιο παραγωγικοί κλάδοι της ελληνικής οικονομίας και να συνεισφέρουν τόσο στο ύψος του παραγόμενου προϊόντος όσο και στο επίπεδο απασχόλησης. Τα ανωτέρω καταδεικνύουν ότι η ελληνική οικονομία παρά τις αρνητικές συγκυρίες που επικράτησαν την περίοδο που εξετάζουμε, διατηρεί κάποια ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.

Συμπεράσματα & Προτάσεις

Συνοψίζοντας, η οικονομική κρίση της ελληνικής οικονομίας κυριολεκτικά σημάδεψε τη χώρα και σαφώς δεν ήταν μονοδιάστατη με τα αίτια να μην ήταν μόνο εσωτερικά. Η κρίση στην αγορά ακινήτων των ΗΠΑ με τις παγκόσμιες επιπτώσεις, οι δυσχέρειες από τη λειτουργία του κοινού νομίσματος αλλά και η αναποτελεσματικότητα των μέχρι τώρα πολιτικών κυβερνήσεων οδήγησαν την ελληνική οικονομία σε αυτήν την παρατεταμένη ύφεση.

Ήδη, το 2009 η κυβέρνηση της χώρας ήταν απροετοίμαστη για να αντιμετωπίσει την κρίσιμη κατάσταση που διαφαίνονταν σε παγκόσμιο επίπεδο. Το αποτέλεσμα ήταν η χώρα μας να τεθεί δέσμη στις αξιώσεις των δανειστών, οι οποίοι προσπαθούν με κάθε τρόπο σαφώς να διασφαλίσουν τα δικά τους συμφέροντα. Οι ελληνικές κυβερνήσεις διαχρονικά υιοθετούσαν βραχυχρόνιες πολιτικές, χωρίς να υπάρχει πρόβλεψη για την αντιμετώπιση των κρίσιμων καταστάσεων με αποτέλεσμα η ελληνική οικονομία να βρεθεί σε μακροχρόνια ύφεση.

Το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής που εφαρμόστηκε αποσκοπούσε στην εξασφάλιση επαρκούς δημοσιονομικού πλεονάσματος, προκειμένου να αποπληρωθεί το υπέρογκο δημόσιο χρέος. Η εφαρμογή του είχε ως αποτέλεσμα τα κάτωθι:

- Μείωση εισοδημάτων νοικοκυριών.
- Μείωση αγοραστική δύναμης.

- Μακρά οικονομική ύφεση.
- Υψηλά επίπεδα ανεργίας.
- Μείωση ΑΕΠ της χώρας.

Είναι αντιληπτό ότι με αυτές τις αρνητικές συνθήκες οι παραγωγικοί κλάδοι της χώρας υπέστησαν τρομακτική συρρίκνωση, με εξαιρέσεις όπως ο κλάδος του τουρισμού και της ναυτιλίας.

Πλέον αποτελεί αναγκαίο όσο ποτέ άλλοτε να γίνουν αλλαγές στην οικονομική πολιτική της χώρας. Το νέο μοντέλο ανάπτυξης πρέπει να χαρακτηρίζεται από δημοσιονομική σταθερότητα, επιχειρηματική εξωστρέφεια και παραγωγικό προσανατολισμό.

Απαιτείται μια γενική αναθεώρηση του οικονομικού κλίματος αλλά και της γενικότερης αντιμετώπισης κάθε δημιουργικής προσπάθειας. Η γενικότερη αλλαγή θα πρέπει να προωθείται από κρατικούς και κοινωνικούς φορείς ώστε να καταστεί μια γενικότερη τάση. Θα πρέπει να αναπτυχθεί η ευρύτερη αντίληψη ότι η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας είναι συνυφασμένη με την καλλιέργεια των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών (Χαλιάσος: 2013, σελ. 92).

Χρειάζονται συντονισμένες προσπάθειες κυρίως από κυβερνητικούς φορείς που θα διαμορφώσουν ένα ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον για τους επενδυτές το οποίο είναι αναγκαίο όσο ποτέ άλλοτε. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι η Ελλάδα μπορεί να αντλήσει πρακτικές και πολιτικές που έχουν ήδη εφαρμοστεί επιτυχώς σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες αντιμετώπισαν παρόμοιες συνθήκες. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν κατά το παρελθόν θα πρέπει να εγκαταλειφθούν, καθώς ήδη εκ του αποτελέσματος έχουν φανεί όχι μόνο ακατάλληλες αλλά και καταστροφικές για τις επιχειρήσεις, την εγχώρια οικονομία και τελικώς για το ίδιο το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων (European Commision: 2017, σελ. 38-40).

Σημειώνεται ότι σε περίπτωση που η Ελλάδα επιχειρήσει να ανακάμψει μέσω της υιοθέτησης επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, τότε θα δημιουργηθούν άμεσα προβλήματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και επιπρόσθετη απώλεια

αξιοπιστίας από τις διεθνείς αγορές. Αντίθετα με το παρελθόν, η ανάκαμψη θα πρέπει να βασιστεί στην εξωστρέφεια. Αυτό σημαίνει αύξηση των εξαγωγών, προσέλκυση αυτόνομων εισροών κεφαλαίου μέσω άμεσων ξένων επενδύσεων, αντιστροφή της εκροής κεφαλαίων που προκλήθηκε από την κρίση με επαναπατρισμό τους (IMF: 2018, σελ. 50).

Η χώρα μας πρέπει πλέον να αξιοποιήσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματά της. Η Ελλάδα πρέπει να αποκαταστήσει τη φερεγγυότητα και τοποθετηθεί στις διεθνείς αγορές ως ένας αξιόπιστο μέρος για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Η τρέχουσα περίοδος, που η Ελλάδα εξέρχεται από μια περίοδο μακράς ύφεσης, είναι η κατάλληλη περίοδος να απομακρύνει τις παθογένειες του παρελθόντος. Η πολιτεία θα πρέπει να σταματήσει να συμπεριφέρεται εχθρικά απέναντι στις ξένες επενδύσεις και να υιοθετήσει πιο φιλικές πολιτικές οι οποίες θα ευνοήσουν την ανάπτυξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, κάτι που θα επιφέρει επιτέλους υγιή και μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη (Βαγιανός κ.ά: 2012, σελ. 89).

Η ελληνική οικονομία θα πρέπει να αλλάξει προσανατολισμό και να δώσει έμφαση στην ανάπτυξη του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Από τους παραπάνω κλάδους που αναλύσαμε, είδαμε ότι ο βιομηχανικός κλάδος σημείωσε την μεγαλύτερη συρρίκνωση και η τάση αυτή είναι σχεδόν ίδια με την γενική τάση που επικρατεί στην ίδια την ελληνική οικονομία. Έστω και αν κλάδοι όπως ο τουρισμός και η ναυτιλία γνωρίζουν ανάπτυξη όπως φάνηκε τα τελευταία χρόνια, η δυναμική τους δεν επαρκεί για τονώσει ολόκληρη την ελληνική οικονομία.

Το ουσιαστικό στοιχείο που λείπει από την χώρα μας είναι η εξωστρέφεια τόσο του πρωτογενούς όσο και του δευτερογενούς τομέα παραγωγής. Ειδικά στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον αυτό είναι ακόμα πιο αναγκαίο αφού οι χώρες που έχουν ισχυρές οικονομίες έχουν έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα και προσανατολισμό. Όμως αυτό απαιτεί εσωτερική οργάνωση και αναδιάταξη των διαθέσιμων πόρων και δομών.

Είναι χρήσιμο να ανακατανεμηθούν θέσεις για καλύτερη αξιοποίηση του προσωπικού, ώστε να επιτευχθεί καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών παράλληλα με τη χρήση νέων τεχνολογιών. Η καλλιέργεια εμπιστοσύνης με τους ξένους επενδυτές αποτελεί μονόδρομο για την βελτίωση του οικονομικού κλίματος στη χώρας και όπως

διαφαίνεται είναι η μοναδική λύση για την έξοδο της Ελλάδας από την τρέχουσα οικονομική δυσπραγία (Δρακάτος: 1992, σελ. 94).

Πιο συγκεκριμένα προτείνονται τα εξής:

- ◆ Να υιοθετηθούν διαρθρωτικές αλλαγές ώστε να επιτρέψουν το άνοιγμα των αγορών και να περιορίσουν τον υπερμεγέθη δημόσιο τομέα.
- ◆ Δημιουργία συνθηκών δημοσιονομικού πλεονάσματος προκειμένου να αποπληρώνονται οι τόκοι του δημοσίου χρέους και να περισσεύουν επαρκή κεφάλαια για επενδύσεις.
- ◆ Ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας μέσω αξιοποίησης των ανεκμετάλλετων μέχρι τώρα κοινοτικών κονδυλίων.
- ◆ Πραγματοποίηση επενδύσεων σε κλάδους της οικονομίας που διατηρούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.
- ◆ Ειδικά προγράμματα για μικρές δυναμικές επιχειρήσεις, δημιουργία ειδικών προγραμμάτων ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων με πολύ υψηλές δυνατότητες εξαγωγικής δραστηριότητας και κερδοφορίας.

Εκτός των προαναφερθέντων, η Ελλάδα θα πρέπει να αποκτήσει έναν πιο παραγωγικό λειτουργικό και αποτελεσματικό δημόσιο τομέα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με διάφορα μέτρα όπως είναι η ειδίκευση του προσωπικού και η χρήση νέων τεχνολογιών, προκειμένου να βελτιωθεί η εξυπηρέτηση των πολιτών.

Τα ελαττώματα του κρατικού μηχανισμού καταδεικνύουν τις βελτιώσεις που πρέπει να γίνουν. Βασικοί στόχοι ενός τέτοιου επαναπροσδιορισμού πρέπει να είναι η αποδοτική χρήση των πόρων και η αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, έτσι ώστε το κράτος να γίνει αρωγός οικονομικής ανάπτυξης. Για την επίτευξη του σκοπού:

- ◆ Απαιτείται η λειτουργία μιας νέας κρατικής δομής με λιγότερη γραφειοκρατία και ταχύτερες διαδικασίες.

- ◆ Θα πρέπει να δοθεί πολύ μεγάλη έμφαση στην απόκτηση ολοκληρωμένων σύγχρονων πληροφοριακών συστημάτων, προκειμένου να εξασφαλίζεται η διάχυση των απαιτούμενων πληροφοριών σε όλες τις δημόσιες υπηρεσίες και φορείς.
- ◆ Αναβάθμιση δημοσίων υπηρεσιών και στελέχωση με εμπειρογνώμονες και ικανά διοικητικά στελέχη.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Ανδρεάδης Σ., Η Ναυτιλία των Ελλήνων, Ελληνικό Ναυτιλιακό Συνέδριο, Αθήνα, 1964.

Βαγιανός Δ., Βέττας Ν., Μεγήρ Κ., Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μια κρίσιμη συγκυρία, άρθρο 5/8/2010.

Βαγιανός Δ., Βέττας Ν., Μεγήρ Κ., Διαγραφή Χρέους ως μοχλός για δομικές μεταρρυθμίσεις, 2012.

Γεωργακόπουλος Θ., Λιανός Θ., Μπένος Θ., Τσεκούρα Γ., Χατζηπροκοπίου Μ., Χρήστου Γ., Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα, 1998.

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής: Σεπτέμβριος 2018, Δελτίο Τύπου της ΕΛΣΤΑΤ, 2018.

Δρακάτος Κ., Δυσχέρειες εξόδου της Ελληνικής οικονομίας από την κρίση, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 1992.

Επικαιροποιημένο Ελληνικό Πρόγραμμα Σταθερότητας & Ανάπτυξης Αθήνα, Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, «ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 2004-2008», Αθήνα.

Ζούζιας Ευάγγελος Ι., Οι επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής κρίσης στη ναυτιλία, Πανεπιστήμιο Πειραιά Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών, Πειραιάς, 2012.

ΙΝΣΕΤΕ, Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2015, 2η έκδοση, 2017.

ΙΝΣΕΤΕ, Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2008-2017, 2η έκδοση, 2018.

ΙΟΒΕ, Η συμβολή της ποντοπόρου ναυτιλίας στην ελληνική οικονομία: Επιδόσεις και προοπτικές, 2013.

ΙΟΒΕ, Ο τομέας μεταποίησης στην Ελλάδα Τάσεις και προοπτικές, 2017.

Κορρές Μ. Γεώργιος, Χίονης Π. Διονύσιος, Οικονομική πολιτική ανάλυση βασικών μακροοικονομικών μεγεθών, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2003.

Κουφάρης Γεώργιος, « Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές », Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2010.

Κώττης Χ. Γεώργιος – Πετράκη Κώττη Αθηνά, Σύγχρονη Μακροοικονομική, Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα, 2008.

Λύρας Γ., Η ποντοπόρος ναυτιλία στηρίζει την ελληνική οικονομία, Εκδόσεις Κέρδος, 2002.

Ορφανός Δ., Τα πολλαπλά οφέλη της χώρας μας από την εμπορική ναυτιλία, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Στρατηγικών Μελετών (ΕΛ.Ε.Σ.ΜΕ.), Τεύχος 26, 2002.

ΣΕΤΕ, Ετήσιος απολογισμός, 2013.

Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης 2008-2013, Δημόσιες παρεμβάσεις και θεσμικές δράσεις για την διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και την υπέρβαση της κρίσης, 2014.

Υπουργείο Οικονομικών, «Οικονομικές εξέλιξης του 2009 και προοπτικές για το 2010», 2010.

Χαλιάσος Μιχάλης, «Μειώσεις Μισθών και Ανταγωνιστικότητα», Εφημερίδα το Βήμα, 2013.

Χαρδούβελης Γκ., Το χρονικό της διεθνούς και της συνακόλουθης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής κρίσης: Αίτια, αντιδράσεις, επιπτώσεις, προοπτική, Αθήνα, Ελληνική Έκδοση Τραπεζών, 2011.

Krugman Paul, Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομιών της ύφεσης, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2009.

Ξενόγλωσση

Blanchard Olivier, Macroeconomics Pearson, England, 2016.

Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. European Commission, 2009.

European Commission, The ESM Stability Support Programme, 2017.

EUROSTAT, Report by Eurostat on the revision of the Greek government deficit and debt figures, 2014.

IMF, Report for Selected Countries and Subjects". World Economic Outlook Database, April 2018. Washington, D.C, 2018.

McConnell R., Brue P., Flynn S., Macroeconomics, 21st Edition, New York McGraw-Hill Education, 2018.

OECD, Environmental Performance Reviews OECD Environmental Performance Reviews: Greece 2009. OECD Publishing, 2010.

Schiller Bradley and Gebhardt Karen, The Macro Economy Today, 15th Edition, New York McGraw-Hill Education, 2018.

Διαδικτυακοί Τόποι/ Ιστοσελίδες

Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Οικοδομικής Δραστηριότητας 2018α,

https://www.statistics.gr/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=342447&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής, 2018β,

<http://www.statistics.gr/documents/20181/9d5f48f5-6766-486d-91c6-cde0b46b0b6e> **[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]**

Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών, Έκθεση Ελληνικής Ναυτιλίας και Οικονομίας για το έτος 2016, <https://www.ugs.gr/media/13460/annual-report-2017.pdf>

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών, Ελληνική Ναυτιλία και Οικονομία 2017,

<https://www.ugs.gr/gr/greek-shipping-and-economy/greek-shipping-and-economy-2017> **[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]**

Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Εισερχόμενος τουρισμός στην Ελλάδα 2005-2017,

<http://www.insete.gr/Portals/0/statistics/Profil/2018/Incoming%20tourism%20to%20Greece%20total.pdf>

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Εξέλιξη μεγεθών και δεικτών εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα, 2018,

http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2018_Incoming_Tourism_2005-2017.pdf

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

IOBE, Το αποτύπωμα της διοργάνωσης των Ολυμπιακών αγώνων του 2004 στην ελληνική οικονομία, 2015,

http://iobe.gr/docs/research/RES_05_F_15012015_REP.pdf

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Ναυτιλιακές εταιρείες, 2018,

<http://nee.gr/%CE%BD%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82/>

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Απολογισμός 2013,

http://sete.gr/media/1975/setemap_report_2013.pdf

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Ελληνικός Τουρισμός: Στοιχεία και αριθμοί, Έκδοση 2012,

<file:///C:/Users/user/Downloads/Facts%20%20Figures%202012%20teliko.pdf>

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 30 Νοεμβρίου]

Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης 2008-2013,

<https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/%CE%A4%CE%BF%20%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7%CF%82%20%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf>

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

European Commission, The ESM Stability Support Programme, Greece, July 2017,

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip064_en.pdf

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

International Monetary Fund, Article IV, Consultation and proposal, 2018,

<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/07/31/Greece-2018-Article-IV-Consultation-and-Proposal-for-Post-Program-Monitoring-Press-Release-46138>

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

UNCTAD United Nations Conference on trade and development, The trade and Development Report -TDR- 2016: Structural transformation for inclusive and sustained growth https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2016_en.pdf

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 28 Νοεμβρίου]

Deal News online, Κατσώλη Εύη 2013, 30 Νοεμβρίου,

http://www.dealnews.gr/roi/item/93118-33-%CF%80%CE%BB%CE%BF%CE%AF%CE%B1-%CE%AD%CF%87%CE%B1%CF%83%CE%B5-%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CE%AF%CE%B1#.XAI-u_kzZdi

[Ημερομηνία επίσκεψης: 2018, 30 Νοεμβρίου]